

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Första Kammaren. N:o 25.

Lördagen den 21 april, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 14 i denna månad.

Herr statsrådet friherre *von Essen* aflemnade Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till utgiftsstaten för telegrafverket för år 1895.

Denna kongl. proposition blef härpå föredragen och hänvisad till statsutskottet.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial n:o 7, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll;

statsutskottets utlåtanden:

n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, omfattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; samt

n:o 10 a, i anledning af gjorda framställningar angående pensioner och gratifikationer till tjänstemän, underbefäl och arbetare vid statens jernvägsbyggnader;

sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 1, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till ändrad lagstiftning angående riksbanken och de enskilda sedelutgivande bankerna; äfvensom

lagutskottets utlåtanden:

n:o 53, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 1 § i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

n:o 54, i anledning af väckt motion om vissa tillägg i lagen angående skydd mot yrkesfara den 10 maj 1889; och

n:o 55, i anledning af väckt motion om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slag af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran lagutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden n:is 50—52.

Förslag till grundlagsändring i fråga om obehörighet till riksdagsmannakallet.

Föredrogos å nyo konstitutionsutskottets den 17 och 18 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 26 riksdagsordningen.

Herr Bergius: Den af herrar Ljungman, Behm och Berg jemte mig afgifna reservationen skiljer sig i sak från utskottets förslag endast i ett hänsende, nemligen deri, att den som genom utslag, hvilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till förlust af medborgerligt förtroende, ej må godkännas såsom riksdagsman. Mot den, som är af domstol dömd förlustig medborgerligt förtroende, måste förefinnas så starka anledningar till brottslighet, att det icke kan anses med god ordning öfverensstämmande, att han får väljas till eller utöfva befattning som riksdagsman, och om man lika med utskottet anser, att den som är stäld under framtiden för brott, som medför förlust af medborgerligt förtroende, ej må vara riksdagsman, så synes detta med ändå mera skäl böra gälla i fråga om den, som är för dylikt brott sakfärd, fastän utslaget ännu icke vunnit laga kraft.

Hvad angår mom. d) »den som är förklarad ovärdig» etc., tror jag likasom utskottet, att obehörigheten gerna kan inskränkas till det fall, att utslaget vunnit laga kraft, hvilket äfven enligt nu gällande lag torde vara förhållandet. Detta utmärkes så tydligt genom den i reservationen begagnade formulering, att det icke kan anses behöfligt att särskildt utsätta orden »genom laga kraftvunnet utlag». I sak äro beträffande mom. d) utskottets förslag och reservationen alldeles lika.

Jag tillåter mig därför yrka, att kammaren till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling måtte antaga det förslag till ändrad lydelse af § 26 riksdagsordningen, som innefattas i den af mig med flere afgifna reservation.

Herr Unger: Det kan visserligen ur praktisk synpunkt icke vara af stor betydelse, hvilket man tager, reservanternas eller utskottets förslag, ty det lärer väl sällan ifrågakomma, att en man, som af en domstol är dömd förlustig medborgerligt förtroende eller förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan eller att i rikets tjenst vidare nyttjas, skulle blifva vald till riksdagsman. Men då ett sådant fall alltid kan inträffa, och en sådan person kan befinnas oskyldig, hvarigenom uppkommer samma missnöje med grundlagen som det, hvilket nu gifvit sig till känna, finner jag ej något skäl,

hvarför man ej nu, då fråga blifvit väckt om ändring af grundlagen i det syfte, motionen afser, skulle kunna taga steget fullt ut, helst som det ur principiell synpunkt är riktigast att säga, att den skall vara lagligen förvunnen, det vill säga genom laga kraftvunnet utslag dömd förlustig medborgerligt förtroende eller förklarad ovärdig inför rätta föra andras talan, som skall anses disqualificerad. Om man fasthåller det, kan ju ej någon skälig missbelåtenhet med grundlagen i förevarande hänseende uppkomma, annat än för det ovanliga fall, att någon dels skulle blifva vald och dels, sedan han valts, hafva mod att komma upp och sitta i riksdagen efter att hafva af en domstol ådömts förlust af medborgerligt förtroende. Nu kunde man visserligen i mom. c) hafva utelemnadt orden »till följd af laga kraftvunnet utslag» och blott skrivit »den som är förlustig medborgerligt förtroende eller stäld under framtiden» etc., men utskottet har ändock ansett att, för undanrödjande af alla möjliga misstydingar, det var säkrast att sätta in dessa ord, lika som i nästa mom. angående den som är »förklarad ovärdig» etc. Hvad herr Bergii med fleres reservation beträffar, finner jag den icke vara riktigt lyckligt redigerad. Der står: »den, som är förlustig medborgerligt förtroende, eller genom utslag, hvilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till förlust af sådant förtroende, eller den, som är stäld under framtiden för brott, hvilket medför nämnda påföljd». Om sådant icke ur saksynpunkt vore orimligt, skulle man af uttrycket »utslag, hvilket ännu icke vunnit laga kraft», kunna taga sig anledning att antaga, att stadgandet ej vore tillämpligt för det fall, att utslaget tagit åt sig laga kraft. Det vill därför synas, som om det varit bättre att hafva skrivit: »genom utslag, äfven om det ännu icke vunnit laga kraft». För öfrigt torde kunna anmärkas, att eftersom ordet »påföljd» väl är maskulinum, borde det heta *nämnde* och icke *nämnda* påföljd. Detta må nu vara af mindre vikt, men vore det fråga om att antaga förslaget såsom ett grundlagsstadgande, så borde uttrycket vara korrekt äfven i detta hänseende. För min del kan jag i alla händelser ej yrka bifall till reservationen, utan jag anser praktiskt bäst och principiellt riktigast att antaga utskottets förslag, hvartill jag tager mig friheten yrka bifall.

Herr Berg, Gustaf: Inom utskottet har icke rådt någon tvekan, lika litet som jag förmodar att här i kammaren råder någon sådan, om nödvändigheten och befogenheten af en förändring i den rigtning motionären föreslagit. Skälen för en dylik förändring äro så i ögonen fallande, att de ej torde behöfva närmare påpekas; ty det måste — i största korthet sagdt — vara olämpligt, orättvist och farligt att bibehålla bestämmelsen om att åtal, äfven det mest obefogade och fullkomligt obevisade, skulle kunna disqualificera en person att mottaga och utöfva riksdagsmannauppsdrag. Men äfven om utskottet varit ense i det hänseendet, hafva dock, på sätt kammaren behagade finna af det föreliggande utlåtandet, olika uppfattningar gjort sig gällande angående sättet, hvarpå man genom en lagförändring skulle kunna förekomma det erkända missförhållandet.

Förslag till grundlagsändring i fråga om obehörighet till riksdagsmannakallet.

(Forts.)

Förslag till grundlagsändring i fråga om obehörighet till riksdagsmannakallet.
(Forts.)

Tre olika åsikter hafva här gjort sig gällande, den ena representerad af herr Alin, den andra af herr Bergius och dem, som med honom instämt, samt den tredje af majoriteten inom utskottet.

Herr Alin har intagit den ståndpunkten, att åtal skall disqualificera blott då det samma föranledt till den åtalades häktning. Den uppfattning, som representeras af herr Bergius med flere och till hvilken jag äfven anslutit mig, afser åter, att åtalet såsom sådant skall disqualificera, endast då detsamma är åtföljdt af ett fällande, ehuru ännu icke laga kraftvunnet utslag, hvarigenom förlust af medborgerligt förtroende blifvit ådömd. Den tredje meningen, utskottsmajoritetens förslag, till hvilket herr Unger nyss yrkade bifall, karakteriseras deraf, att *intet* åtal skall disqualificera, icke ens det, då den tilltalade blifvit af första och andra instanserna dömd förlustig medborgerligt förtroende, måhända för lifstiden.

Om man nu närmare granskar dessa olika uppfattningar, skulle, hvad först herr Alins förslag beträffar, det väl kunna synas, som, om herr Alins mening hade skäl för sig; men betänker man närmare konsekvenserna af herr Alins förslag, leda dessa till en följd, som herr Alin säkerligen icke åsyftat. Man kan nemligen tänka sig, att under valrörelsen under en faktisk upprörd tid åtal mot en person väckes i afsigt att från riksdagsmannakandidaturen utestänga en hatad politisk motståndare. Om då detta åtal afser så groft brott, att straffarbete, dock icke under 2 år, kan följa, skall häktning företagas. Alltså skyddar herr Alins förslag icke mot obehöriga åtal i detta fall: det behöfs endast att åtalet afser gröfre art af brott, för att disqualifikation skall kunna inträffa. Dessutom leder herr Alins förslag till en annan konsekvens, som jag för min del ej kan finna riktig. Hans reservation innebär nemligen, att en person, som dömts förlustig medborgerligt förtroende, skall för *all framtid* vara disqualificerad, sålunda äfven för tiden efter sedan han utstått sitt straff och återvunnit det medborgerliga förtroendet. Den uppfattningen, att en straffpåföljd här skall räcka i en obegränsad framtid äfven sedan den i alla andra hänseenden upphört att vara gällande, torde vara stridande emot de allmänna principerna för lagstiftning.

Vid valet mellan utskottets förslag och herr Bergius' med fleres reservation synes försigtigheten ovilkorligen bjuda att taga den medelväg, som innefattas i denna reservation. Enligt utskottets förslag skulle nemligen icke ens ett åtal, som i första och andra instansen ledt till förlust af medborgerligt förtroende, medföra obehörighet att utöfva riksdagsmannaskap, och jag tillåter mig då fråga, om det kan vara lämpligt att en person, som blifvit dömd till en dylik straffpåföljd, kanske för lifstiden, men som lyckas att i högsta instansen draga ut målets afgörande någon längre tid, skall fortfarande få representera en valkrets mot denna valkrets' säkerligen enstämmiga vilja. Reservanterna äro då betydligt försigtigare. Ty har åtalet ledt till ett fällande domslut, hvarigenom personen i fråga dömts förlustig medborgerligt förtroende, bör ett sådant domslut respekteras äfven i detta hänseende, intill dess detsamma kan varda upphäfdt. Genom reservanternas förslag förekommes

möjligheten att inom representationen finnas personer, som under det de utöfva riksdagsmannakallet äro ädömde en sådan vanfrestående straffpåföljd.

På dessa grunder tager jag mig friheten hemställa, att kammaren måtte antaga till grundlagsenligt hvilande det förslag, som blifvit framställt i den af herrar Bergius, Ljungman, Behm och mig afgifna reservation.

Förslag till grundlagsändring i fråga om obehörighet till riksdagsmannakallet.
(Forts.)

Herr Annerstedt: Jag anhåller vördsamt att få yrka bifall till det af ordföranden i konstitutionsutskottet förordade förslag till redigering af ifrågavarande förslag. Jag gör det på den grund, att lagutskottet tillstyrkt att, med anledning af samme motionärs förslag till ändring i enahanda riktning af kommunallagarne, de paragrafer i dessa lagar, som afse ämnet i fråga, skulle gifvas den lydelse, som motsvarar den af konstitutionsutskottets ordförande föreslagna lydelsen af grundlagsparagrafen. Jag gör det också därför, att motionären yrkat, att 1 kapitlet 2 § rättgångsbalken äfven skulle undergå motsvarande förändring. Då frågan diskuterades i utskottet, var det ingen af ledamöterna deri, som ej fann det otillbörligt, att en nämndeman, som af första instansens domstol dömts förlustig medborgerligt förtroende, skulle detta oaktadt kunna sitta ned vid dombordet och fortsätta sin domareverksamhet. Detta förekommes icke genom majoritetens i konstitutionsutskottet förslag, men det förekommes deremot genom reservanternas. Vid sådant förhållande och då alla erkänt önskvärdheten deraf att samma redaktion och samma bestämmelser, som tillämpas angående 1 kap. rättgångsbalken, äfven måtte tillämpas i afseende på kommunallagarne och grundlagarne, förefaller det mig, att den redigering, som förekommer i herr Bergius' med fleres förslag, långt ifrån att åstadkomma något missnöje, snarare torde vara egnadt att förekomma sådant. Missnöje skall otvifvelaktigt visa sig, om någon gång i framtiden med tillämpning af utskottsmajoritetens förslag det tänkta fallet skulle inträffa, att en person utöfvar domareverksamhet sedan han i första instansen af den domstol, der han är medlem, dömts förlustig medborgerligt förtroende. Jag vill också tillägga, att vid ärendets behandling inom lagutskottet, då utskottet sedan kom till redaktionen af kommunallagarne, anmäldes ingen enda reservation vid beslutets fattande i samma riktning. Som betänkanDET i ämnet ännu icke hunnit justeras, kan ju någon reservation möjligen tillkännagifvas vid justeringen, hvarför uppgiften i detta afseende lemnas under denna reservation; men jag upprepar, att vid beslutets fattande afgafs icke någon sådan.

På dessa grunder hemställer jag, att kammaren i den nu föreliggande frågan ville antaga herrar reservanternas förslag.

Herr Nyström, Carl: Jag skall bedja att få yrka bifall till utskottets förslag, och det af följande två skäl. Det är för hvar och en bekant, att rättsmedvetandet här i landet med betydande styrka upprest sig mot den fara och orättfärdighet, som ligger i nu gällande bestämmelser, och under intrycket af denna stämning har

Förslag till grundlagsändring i fråga om obehörighet till riksdagsmannakallet.
(Forts.)

man allt högljuddare yrkat på att steget nu måtte tagas fullt ut, att denna fara och orättfärdighet fullständigt måtte undanrödjas, och att man ej dervid skall stanna vid någon halfmesyr. Det kan icke nekas och det har ju äfven vidgåtts, att om de nya grundlagsbestämmelserna affattas i enlighet med reservanternas önskan, kvarstår dock en möjlighet, att en oskyldig man skall kunna beröfvas sin rätt. Det är ju ej otänkbart, att en man, som fälts vid en underdomstol, sedermera vid den fortsatta pröfningen i en högre instans förklarar oskyldig, i det att antingen underrätten misstagit sig — sådant är ju tänkbart — eller också — hvilket är nästan mera antagligt — det inträffar, att under målets fortgående utredning upplysningar komma i dagen, som ej varit för underrätten tillgängliga, men som leda till ändring af domen. Om man skall föreställa sig dylika möjligheter och tänka på politiskt upprörda tider, som herr Berg nyss talade om, och på då förekommande politiska ränker och intriger, är det väl närmast fråga om förfalskade dokumenter, som i sådana fall kunna spela och i andra länder verkligen spelat en ganska stor roll, och detta helt nyligen. Antag, att sådana förfalskningar uppdragas vid pröfningen i de högre instanserna, och att den anklagade befinnes fullkomligt oskyldig. Han har då i alla fall, om reservanternas förslag antagits, blifvit disqualificerad, eller förklarad obehörig, och upprättelsen kommer för sent för att förekomma en sådan orättvisa. Hvad skall då inträffa? Det skall blifva ett stort rop af ovilja, att en sådan orättfärdighet skett, och man skall ej försumma att framhålla, att det är en följd af nya grundlagsbestämmelser, hvilket i sin mån förvärrar saken. Om det sker på grund af en oduglig gammal lag, kan man finna en ursäkt deri, men om det inträffar nyligen efter den skedda grundlagsändringen, skall domen helt säkert blifva hård. Detta synes mig vara ett talande skäl. Skall man göra en ändring, som tillfredsställer rättsmedvetandet, bör man så fullständigt som möjligt söka se till att ej någon sådan orättfärdighet, som med nu gällande bestämmelse är möjlig, skall kunna i framtiden inträffa.

Det har ifrågasatts, att det skulle kunna inträffa, ehuru det vore mycket osannolikt, att en person sutte som riksdagsman, hvilken i sjelfva verket vore den mest disqualificerade af alla, och hvilken, när öfverrättens dom fölle, befunnes skyldig till brott, som medförde förlust af medborgerligt förtroende för alltid, men som dock under tiden varit riksdagsman. Detta skulle ju vara ganska upprörande, det kan icke förnekas. Men i valet mellan dessa två möjligheter, den ena, att en skyldig på nämnda sätt under någon tid undgår en af påföljderna af sin brottslighet, eller den andra, att en oskyldig obehörigen beröfvas en viktig rättighet, kan jag ej finna annat, än att det sista är mycket betänkligare, och den äsigtentor de ock vara öfverensstämmande med det allmänna rättsmedvetandet, som plägar gifva sig uttryck i formeln: »hellre en skyldig ostraffad än en oskyldig straffad». Det är mot den senare möjligheten, eller att en oskyldig beröfvas sin rättighet, som utskottet hufvudsakligen vändt sig; och af detta skäl är det ock, som jag för min del vill förorda utskottets förslag.

Det andra skälet är det, att Andra Kammaren synes föredraga den af utskottet föreslagna redaktionen och antagligen kommer att besluta sig för densamma. Om nu Första Kammaren antager reservationen och Andra Kammaren utskottets förslag, är saken fallen, och det vore icke önskvärdt. Det är ju svårt att säga, huru det kommer att gå i Andra Kammaren, men nog har det försports, att utskottets förslag har de bästa utsigterna derstädes. När nu äfven reservanternas förklara, att i sak hafva de intet emot utskottets förslag, och när det antagligen blir Andra Kammarens beslut, hvarför skulle ej då Första Kammaren taga det? Helst med tanken derpå, att det fullständigare än reservationen motar just den fara och den orättfärdighet, mot hvilken rättsmedvetandet vändt sig. Gent emot lagutskottets ordförandes erinran om sambandet mellan denna fråga och den af lagutskottet behandlade frågan om kommunallagarne vill jag svara det, att mig synes det vara rättast, att kamrarna nu afgöra grundlagsfrågan i och för sig. Sedan den är afgjord, får man se till i andra hand, huru lagutskottets arbete kan sammanpassas med detta beslut. Någon fullständig öfverensstämmelse lär väl i alla fall icke ega rum, emedan lagutskottet ej har kunnat upptaga punkten om vederbörandes egenskap att vara förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas; och då är öfverensstämmelsen i alla fall ej fullständig.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Alin: Jag har tillåtit mig uttala en mening skiljaktig från dem, som mina juridiskt bildade vänner inom utskottet omfattat, och detta på den grund, att jag anser, att man vid grundlagsändringar bör göra endast den ändring, som visat sig vara nödig. Den ändring, som här visat sig vara nödig, är den, att möjligheten att blott tilltal kan medföra disqualifikation uti ifrågasvarande fall borttages. Det synes mig, som om detta skulle kunna ske derigenom att man stadgade, att tilltal, endast för så vidt dess befogenhet varit föremål för domstols pröfning, skall disqualificera. Nu är det ju så, att häktad person skall i stad inom åtta dagar och på landet inom tre veckor undergå ransakning, och endast om domstol fastställer häktningsåtgärden, förblir den tilltalade häktad. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om den olägenhet, som medföljer det nuvarande stadgandet, skulle vara afhjölpt med det förslag jag framställt, så mycket mera, som man med afseende på varande riksdagsman har bestämmelsen i 111 § regeringsformen.

Hvad angår herr Bergs invändning mot denna min uppfattning, synes det mig som om, med afseende på den eventualitet han framhöll, skulle 16:de punkten i kongl. förordningen om strafflagens införande kunna af mig anföras såsom skäl mot hvad han anförde. Hvad vidare angår hans yttrande, att mitt förslag om den som dömts förlustig medborgerligt förtroende skulle vara så formuleradt, att det strider mot vanliga rättsprinciper, så måtte detta också vara förhållandet med en af de nuvarande bestämmelserna uti ifrågasvarande §, nemligen den, som stadgar disqualifikation för den som för vanfrevdande brott blifvit till ansvar dömd.

Förslag till grundlagsändring i fråga om obehörighet till riksdagsmannakallet.
(Forts.)

Förslag till grundlagsändring i fråga om obehörighet till riksdagsmannakallet.
(Forts.)

Hvad angår utskottets förslag, synes det mig dels icke af hvad som förekommit vara tillräckligt motiveradt, dels uppställa allt för obetydliga fordringar med afseende på hvad som behöfs för att kunna godkännas såsom riksdagsman; och därför kan jag ej vara med om det. Hellre skulle jag kunna vara med om ordförandens reservation, men kan ej detta, dels därför att det helt och hållet uteslutit tilltal såsom grund för disqualifikation, äfven om det skulle vara pröfvadt af domstol, dels därför att enligt reservationen ej är i fråga om den, som är stäld under framtiden för brott, som medför förlust af medborgerligt förtroende, klart uttryckt, huruvida dermed menas brott, som under alla förhållanden medför förlust af medborgerligt förtroende, eller brott, som under vissa förhållanden medför sådan påföljd. Slutligen instämmer jag med herr Unger i afseende på formuleringen hvad angår uttrycket »hvilket ännu icke vunnit laga kraft». Då jag emellertid är tveksam, huruvida icke, med den formulering jag gifvit mitt förslag, det kan anses gå något utom motionen, skall jag ej tillåta mig att yrka bifall dertill, utan inskränker mig till att yrka afslag på utskottets förslag. Hvad beträffar den fara af ett beslut om afslag derå, som herr Nyström framhöll, tror jag ej så synnerligen mycket derpå. Vi befinna oss vid den första riksdagen af Andra Kammarens valperiod. Vi hafva två år på oss att fundera på lydelsen af den ifrågavarande bestämmelsen, och det tycks som skulle detta vara behöfligt med hänsyn till de många olika åsichter, som finnas uttalade och vidhållna angående det ifrågavarande momentets formulering. Jag yrkar således afslag på utskottets hemställan.

Herr Reuterswärd: Det var med anledning af den siste talarens yrkande jag tog mig friheten att begära ordet. Det vore högst olyckligt, om Första Kammaren skulle, då nu denna fråga kommit på tal, afslå den. Bättre då, om man ej anser sig nu kunna bedöma de olika förslagens innebörd, yrka återremiss, då man under tiden får se, hvad Andra Kammaren besluter i ämnet. Därför yrkar jag återremiss.

Herr Berg, Gustaf: Jag vill endast mot herr Alin anmärka, att jag tror det den af honom åberopade 16:de punkten af promulgationslagen ej utesluter den eventualitet, jag tog mig friheten antyda. Denna punkt innehåller, att om rätten finner brottet vara af den beskaffenhet, att den tilltalade därför ej häktas bort, eller saknas eljest giltiga skäl för häktningen, varde den tilltalade lösgifven. Han kan således lösgifvas af rätten, men han kan, på sätt jag antydde, till följd af angivelse för ett gröfre brott hafva blifvit af åklagaren häktad och hållits häktad just under valperioden. Jag anser därför fortfarande, att den af mig antydda eventualiteten verkligen kan inträffa.

Herr Alin: Jag anhåller att få återtaga mitt yrkande och förena mig med herr Reuterswärd.

Herr Ölander: Man kan verkligen i fråga om denna sak säga: »les extrêmes se touchent». Ty såsom det för närvarande är stadgadt, är det alldeles tillräckligt för disqualifikation, att en person tilltalar en annan för ett brott som är vanärande. Denne person behöfver ej vara allmän åklagare, utan kan vara hvilken enskild person som helst. Åtalet kan ock vara huru obefogadt som helst. Nu vill man med ett enda steg gå derhän, icke blott att detta åtal skall vara något så när väl grundadt; det räcker ej ens till att underdomstol har dömt i saken. Man fordrar äfven, att dess utslag skall hafva vunnit laga kraft. Och under hela denna mellantid, som kan räcka ett eller två år, skall denne person, ehuru dömd kanske i två instanser och således temligen tydligt en brottslig individ, med hvilken ärligt folk ej vill samarbeta, kunna sitta i en riksförsamling och der hafva rätt att yttra sig och deltaga i besluten. Detta är att gå öfver målet och taga steget längre än som erfordras. För min del anser jag att någon återremiss icke är behöflig, utan yrkar bifall till den af herr Bergius m. fl. afgifna reservationen.

Förslag till grundlagsändring i fråga om obefogadt till riksdagsmannakallet.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats: 1:o att utskottets hemställan skulle bifallas; 2:o af herr *Bergius*, att kammaren måtte till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det förslag till ändrad lydelse af § 26 riksdagsordningen, som innefattades i den af honom m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; och 3:o att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jemlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till det af herr *Bergius* framställda yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Nyström, Carl*, begärde votering, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition dervid antagits återremiss uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det förslag till ändrad lydelse af § 26 riksdagsordningen, som innefattas i den af herr *Bergius* m. fl. vid konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8 fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—59;

Nej—42.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 18 och 20 innevarande april bordlagda utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

1 punkten.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

2 punkten.

*Höjning af
årsanslaget
till materiel
för astron-
omiska obser-
vatoriet i
Upsala.*

Herr Alin: De anslag Kongl. Maj:t innevarande år begärt till Upsala universitet äro ej synnerligen många eller stora. Det är hufvudsakligen anslaget på 1,000 kronor i denna punkt i anslagen till seminarierna och deras upptagande på ordinarie stat samt vidare pension åt e. o. professorn Leffler. Dessa förslag hafva från statsutskottets sida alla varit föremål för en afprutning, som i ett fall är lika med afslag. Jag skall emellertid nu sysselsätta mig endast med afprutningen i den föredragna punkten. Kongl. Maj:t har föreslagit, att årsanslaget till materiel för astronomiska observatoriet vid universitetet i Upsala måtte höjas med 1,000 kronor. Detta har utskottet funnit sig endast böra på det sätt tillstyrka, att utskottet har tillstyrkt 700 kronor och motiverar det dermed, att den föregående prefekten för denna institution ansett en höjning med endast 700 kronor vara för ändamålet tillräcklig, hvadan förhöjningen — såsom utskottet uttrycker sig — lämpligen kunde begränsas till detta belopp. Det förefaller mig till en början något besynnerligt, att utskottet, då det gäller att välja mellan två prefekters utlåtanden, lägger den afgångnes och ej den nuvarandes förslag till grund för sitt omdöme, men detta är i förevarande fall så mycket besynnerligare, som, sedan den afgångne prefekten afgaf sitt förslag, omständigheter tillkommit, som alldeles bestämdt motivera åtminstone en höjning af nu ifrågavarande beskaffenhet. Dessa omständigheter äro tre, och de finnas också anförda i utskottets recit af Kongl. Maj:ts motiv. Det är dels behovet att anskaffa fotografiska plåtar och kemikalier för desammas framkallande, dels ytterligare betydande kostnader för värden af instrumenten särskildt med anledning af den nya refraktorns anskaffande, dels ock slutligen ansenligt ökade utgifter för gas till frambringande af den elektricitet, som erfordras för refraktorns elektriska glödljus, för vedbrand m. m. Jag hemställer, mine herrar, om ej hvarje af dessa omständigheter, hvardera af dessa behof är sådant, att det mer än väl motiverar en förhöjning af anslaget med 1,000 kronor. Vid sådant förhållande finner jag verkligen, att utskottet ej haft skäl att på sätt som skett nedsätta det af Kongl. Maj:t föreslagna anslaget, utan anser mig böra yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Friherre Klinckowström: Jag skall be kammaren om tillåtelse att för några minuter taga dess uppmärksamhet i anspråk

för en öfersigt af hufvudtiteln i dess helhet, emedan jag ämnar betrakta den ur sparsamhetssynpunkt. Jag finner, att de besparingar, som statsutskottet med få undantag iakttagit, äro vid denna hufvudtitel alls icke af någon stor betydelse, jemförda med det hela. Att komma längre nu är omöjligt, men jag skulle hafva velat se, att besparingarna hade gjorts litet starkare än hvad som skett, ty det är väl behöfligt. Jag skulle icke alls hafva besvärat kammaren med något yttrande, om jag icke varit öfvertygad om, att icke få af de punkter, som Första Kammaren nu kommer att besluta, blifva föremål för gemensam votering. Dermed förstår jag icke endast de två punkter, der samtliga Första Kammarens statsutskottsledamöter reserverat sig för det större anslaget, nemligen punkterna 41 och 55, utan jag är öfvertygad om, att statsutskottets förslag i flera andra punkter komma att med lycklig utgång bekämpas af ledamöter från regeringsbanken. Jag vill här nämna, att anledningen, hvarför en stor sparsamhet vid denna riksdag är af nöden, är tvåfaldig. För det första har ännu icke afgjorts, huruvida den s. k. bankovinsten kommer att i dess helhet ingå till statsverkets behof eller, såsom Andra Kammarens statsutskottsledamöter in corpore föreslagit, 480,000 kronor af denna bankovinst skola besparas för bankens egna behof. När frågan om disposition af bankovinsten förekommer, skall jag be att derom vidare få yttra mig. Den andra orsaken till sparsamhet är, såsom litet hvar känner, det bedröfliga tillstånd, hvori i många hänseenden den näringsklass befinner sig, som ändå kommer att lemna det största bidraget till den beskattning, som skall afses för att fylla riksstatens behof. Jag tror, att den s. k. jordbruksnäringens idkare äro redan så hårdt beskattade och motse en framtid så mörk, att det vore origtigt att ytterligare öka detta skattebelopp. Om vi göra en jemförelse med hvad Kongl. Maj:t på denna hufvudtitel äskar och hvad statsutskottet kunnat åstadkomma i besparingsväg, så är det senare en försvinnande del af det hela. Kongl. Maj:t har nemligen på ordinarie stat äskat 13,015,151 kronor, och på denna ordinarie stat har utskottet endast föreslagit en besparing af 21,100 kronor. Det är så godt som intet. På extra stat har Kongl. Maj:t äskat 1,228,449 kronor, och på det beloppet har statsutskottet icke lyckats afpruta mer än 125,261 kronor. Således går statsutskottets hela besparingsförslag, såsom det här i betänkandet föreligger, löst endast på 146,361 kronor såväl på ordinarie som extra stat. Det gör, mine herrar, obetydligt mer än en procent på det hela, säger *en* procent. Jag anser, att, då numera intet annat är att göra, vi med godt samvete — åtminstone de s. k. sparsamhetsvännerna i kammaren, hvilka, jag vet det noggsamt, icke äro många — kunna förena oss om att bifalla hvad statsutskottet i alla dessa punkter föreslagit och äfven i de två punkter jag nyss nämnde, der Första Kammarens samtliga statsutskottsledamöter opponerat sig, och oaktadt det naturligtvis här bifalles hvad dessa kammarens förtroendemän föreslagit och icke hvad som tack vare lotteriet med den förseglade sedeln lyckats Andra Kammarens statsutskottsledamöter att få till utskottets beslut. Dessutom kommer, såsom jag nyss nämnde, i

*Höjning af
årsanslaget
till materiel
för astrono-
miska obser-
vatoriet i
Upsala.*
(Forts.)

*Höjning af
årsanslaget
till materiel
för astrono-
miska obser-
vatoriet i
Upsala.*
(Forts.)

ganska många punkter — jag är derom förvissad — att blifva i denna kammare beviljade högre belopp än hvad som statsutskottet på grund af den nådiga propositionen föreslagit.

Jag skall icke vidare besvara kammaren med något yttrande vid de några och åttio punkter, som detta stora betänkande innehåller. Jag anser det vara från min synpunkt alldeles obehöfligt och onödigt att dermed upptaga kammarens tid, ty det gagnar till intet; och jag skall ej heller, åtminstone för min del, begära någon votering om de olika punkterna, ty det gagnar lika litet. Vi få nog, när de gemensamma voteringarna komma, se huru många verkliga sparsamhetsvänner finnas i denna kammare. De äro icke många, men om vi hålla i hop vid de gemensamma voteringarna, är min öfvertygelse, att vi ändå skola vinna seger.

Herr Boström, Filip: Såsom kammaren behagade finna, har statsutskottet i det nu föredragna betänkandet i allmänhet bifallit de många äskanden, som i de olika punkterna af Kongl. Maj:t blifvit gjorda. Naturligt är dock, att en och annan inskränkning måst göras, och att äfven en och annan nedprutning måst föreslås. En sådan föreligger i den nu föredragna punkten. Sant är visserligen, såsom herr Alin säger, att vederbörande visat, att ett ökad anslag till det astronomiska observatoriet i Upsala är behöfligt, men jag är öfvertygad, att sedan ett par år gått och ifrågasatta anslag visat sig vara för ändamålet icke till fyllest, några så stora svårigheter icke skola möta att få detsamma ytterligare ökad. Och det kan till äfventyrs förutsättas, att tillskottet skulle kunna fyllas af akademiens egna medel. Då jag icke tror det vara lämpligt att i denna punkt åstadkomma gemensam votering, har jag, som från början hellre velat biträda Kongl. Maj:ts förslag, gått in på utskottets medlingsförslag; och tillåter jag mig nu att till detsamma yrka bifall.

Herr Alin: Hvad lämplighetsfrågan angår, får jag hemställa, huruvida det verkligen kan vara lämpligt att, då så bestämda och klara skäl för det af Kongl. Maj:t begärda anslaget föreligga, pruta af en summa så liten som 300 kronor och hvars behöflighet är så till evidens bevisad. Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med derunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, skulle bifalla denna framställning oförändrad; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

3 punkten.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

4 punkten.

Mom a).

Herr Alin: Äfven med afseende å denna punkt har jag att mot utskottets förslag göra en invändning, och den minst lika vigtig som den, hvilken gjordes vid den andra punkten.

Kongl. Maj:t har, med framhållande af behovet af undervisning i geografi vid Lunds universitet, hemställt om beviljande af anslag till en ny extra ordinarie professur inom den historiska ämnesgruppen. Denna framställning har utskottet upptagit så, att utskottet föreslagit en professur i »geografi och historia». Om man tänker på den utveckling, som geografin på senare tid vunnit, om man tänker på hvad som är dess ändamål, dess kunskapsföremål jemfördt med hvad som är historiens, att det förra är jorden, det senare staten, dess utveckling dess förhållande till andra stater, så förefaller det något underligt, att utskottet vill uti en professur sammanföra ämnen af så olika beskaffenhet. Mycket sant är, att inom våra skolor historien och geografin vanligen varit och äro förenade under samme lärare, beroende dels derpå att geografin, sådan den hittills blifvit uppfattad eller såsom politisk geografi, vid elementarundervisningen egentligen haft betydelse såsom en tjenarinna åt historien, dels derpå att såsom bekant inom skolorna en lärare måste i sin hand förena två eller flera olika ämnen. Men annat är förhållandet med universitetsläraren, på hvilken man kan ställa anspråk, att han skall stå på höjden af sin tids vetenskapliga forskning i det ämne, han representerar. Håller man detta klart för sig, är det enligt min mening orimligt att fordra, att en person, som skall representera två så skilda ämnen som geografi och historia, skall på ett tillfredsställande sätt kunna motsvara de anspråk, som med skäl ställas på vetenskapsmannen. Det är visserligen ganska beqvämt att förfara på föreslagna sättet. Det behöfves undervisning i geografi, det behöfves förstärkning af lärarekrafterna i historia. Nåväl, hvad är då enklare än att inrätta en professur i geografi och historia. Dermed äro båda ämnena upptagna, och det kan sägas, att intetdera ämnet saknas. Men hvad blir effekten? Huru skola ämnena från vetenskaplig synpunkt kunna blifva tillgodosedda? De blifva det till namnet men icke till gagnet.

Vidare är det en annan sak, som jag skall taga mig friheten anmärka mot utskottets förfaringssätt. Tydligt är, att utskottet haft medvetande af att en sådan sammankoppling af olika ämnen, som utskottet föreslagit, icke är riktig, icke är rationel. Deri söker jag förklaringen till att utskottet velat gifva Kongl. Maj:t en viss frihet vid tillämpningen af de bestämmelser, som utskottet sålunda föreslagit. Då jag hörde talas om att ett dylikt förslag skulle vara å bane, trodde jag, att dermed afsåges gifva Kongl. Maj:t rätt att ena gången tillsätta professor i geografi, andra gången i historia. Nej, utskottet har icke inskränkt sig härtill. Utskottet har föreslagit rätt för Kongl. Maj:t att vid tillsättandet af lärarebefattningarna inom den historiska ämnesgruppen vid universitetet göra den för-

Anslag för
inrättande af
en e. o. profes-
sur i geo-
grafi och hi-
storia vid
Lunds uni-
versitet.

*Anslag för
inrättande af
en e. o. pro-
fessur i geo-
grafi och hi-
storia vid
Lunds uni-
versitet.
(Forts.)*

delning af ämnena, som af omständigheterna påkallas. Således, med afseende å den ordinarie professuren i historia, med afseende å den extra ordinarie professuren i historia och statskunskap och med afseende å den nu till inrättande föreslagna extra ordinarie professuren i geografi och historia skall Kongl. Maj:t oberoende af förut gifna bestämmelser kunna förfara på sätt omständigheterna synas påkalla. Kongl. Maj:t skall t. ex. kunna bestämma, att den ordinarie professorn, hvilken enligt nu gällande bestämmelser skall vara professor i historia, i stället skall vara professor i geografi eller professor i historia och statskunskap. Med allt skäl synes mig kunna sättas i fråga, huruvida statsutskottet, så mäktigt det är, verkligen har magt att på egen hand föreslå dylika ändringar i bestående organisationer, hvilka icke äro föreslagna af vare sig Kongl. Maj:t eller enskild motionär.

För öfrigt vill jag med afseende å sjelfva lämpligheten af åtgärden uttala mina betänkligheter. Jag tror nemligen, att man icke bör så oinskränkt lägga magten i regeringens hand med afseende å frågan om fördelningen af ämnena inom en viss ämnesgrupp. Det kan lätt hända, att *tillfälliga* förhållanden blifva allt för mycket bestämmande vid afgörande af frågan, huruvida det ena eller andra ämnet skall vara representeradt af ena eller andra professuren. En liten restriktion har dock utskottet funnit sig för-anlåtet att göra. Det heter: »dock att undervisningen och examinationen i geografi derigenom varder på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd». Det är en högst märklig kärlek för geografien, som uppenbarar sig i denna sista punkt af utskottets hemställan. Utskottet anser, att Riksdagen bör taga förbehåll med afseende å geografien, men något förbehåll om att statskunskapen eller historien skall blifva på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd har utskottet alls icke funnit skäl att göra.

För min del önskar jag, att universitetet i Lund måtte få en professor inom den ämnesgrupp, hvarom här är fråga. Med hänsyn till det sätt, hvarpå den kongl. propositionen är motiverad, med hänsyn dertill, att den geografiska undervisningen under senare tid blifvit med intresse, kärlek och kraft omfattad i Lund och med hänsyn äfven till den omständigheten, att der finnes en person, som är lämplig att bestrida undervisningen i nämnda ämne, får jag, då här är fråga om att välja mellan geografi och historia, och då förhållandena för närvarande synas mig vara gynsamare för geografien än för historien, samt för öfrigt historia till en del ingår äfven i den extra ordinarie professur, som för närvarande finnes vid universitetet i Lund, föreslå, att *Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen för upprättande vid universitetet i Lund af en extra ordinarie professorsbefattning i geografi på ordinarie stat beviljar ett anslag af 4,000 kronor, deraf 3,000 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar.*

Herr Billing: Kongl. Maj:t har i sin proposition föreslagit Riksdagen att bevilja anslag till en extra ordinarie professur inom den historiska vetenskapsgruppen vid Lunds universitet, och Kongl.

Maj:t har motiverat denna sin framställning särskildt dermed, att det skulle vara behöfligt att bättre än hittills skett sörja för undervisningen i geografi. Jag anhåller, att kammarens ledamöter ville behålla i sitt minne denna Kongl. Maj:ts motivering för sitt förslag.

Utskottet har, såvidt jag förstår, gått den kongl. propositionen till mötes och har, ehuru med något annan formulering, föreslagit just hvad Kongl. Maj:t i sin proposition visat sig önska och därför äskat. Nu har den siste talaren gjort anmärkning mot utskottets förslag från real och från formel grund. Sin reala grund har han hemtat från en betraktelse af den stora omfattning som geografin har, lika visst som öfriga ämnen inom den historiska ämnesgruppen. Till den historiska ämnesgruppen vid universitetet räknas följande tre ämnen: *historia*, *statskunskap* och *geografi*. Universitetet i Lund har sedan gamla tider haft två ordinarie lärareplatser i historia. När sedan statskunskapen trängt fram och kraft sin målsman, har den ena platsen förvandlats till professur i historia och statskunskap, med påföljd att det nya ämnet, statskunskap, så godt som helt upptager sin man, och historien har således faktiskt blott *en* representant. Nu är fråga om att få ännu en professur, som skulle afse att å ena sidan stärka lärarekrafterna i historia och å andra sidan nödtorftigt sörja för den undervisning i geografi, hvilken blifvit nödvändig särskildt med anledning af de senast utfärdade bestämmelserna rörande läroverken. Herr Alin har nu sagt, att geografi är ett så stort ämne, att det behöfver sin man för sig, att statskunskap är ett så stort ämne, att det behöfver sin man — och han nekar visst icke till, att historia är ett ännu större ämne, som behöfver sina två män. Alldeles uppenbart är då också, att det önskligaste vore, att vid hvardera universitetet funnes inom den historiska ämnesgruppen fyra professorer, och herr Alins motive-ring går ut på att detta är det enda förnuftiga.

Naturligtvis vill jag icke bestrida att önskligt vore, att fyra professorer funnes. Men gent emot allt det förnuftiga, som deri kan ligga, ställer jag blott det enkla sakskalet, att, då ringaste utsigt icke förefinnes att få fyra, bör man nöja sig med tre professorer, och att *tre* är bättre än *två*. Detta är sakskalet, som upp-bär statsutskottets förslag. Finge jag råda och finge jag disponera huru mycket medel som helst, skulle jag naturligtvis genast vara färdig att föreslå fyra professorer i den historiska ämnesgruppen, men när nu icke ringaste utsigt finnes att få mer än tre, synes mig vara alldeles uppenbart, att man bör så bestämma den tredje nya professuren, att man tillgodoser, såvidt med våra ringa förhållanden sig göra låter, så väl undervisningen i historia som undervisningen i geografi.

För att ytterligare få gagn af den nya platsen har utskottet föreslagit, att bemyndigande skulle lemnas Kongl. Maj:t att vid tillsättande af professorerna inom ämnesgruppen ordna ämnena på det sätt, som efter för handen varande förhållanden kunde finnas lämpligast. Mot detta har herr Alin gjort två anmärkningar. Han har först ifrågasatt, huruvida statsutskottet hade rätt att komma med ett sådant förslag, då icke någon proposition eller motion

*Anslag för
inrättande af
en e. o. pro-
fessur i geo-
grafi och hi-
storia vid
Lunds uni-
versitet.*
(Forts.)

Anslag för
inrättande af
en e. o. pro-
fessur i geo-
grafi och hi-
storia vid
Lunds uni-
versitet.
(Forts.)

derom förelåg. Härom ber jag att få erinra, att Kongl. Maj:t har motiverat sitt förslag om inrättande af professur i den historiska ämnesgruppen med att tala om både geografi och historia. Kongl. Maj:t har uttryckligen definierat sin uppfattning af begreppet *historiska ämnesgruppen* såsom omfattande både geografi och historia, och hvad Kongl. Maj:t med allmänna uttryck uttalat har utskottet uttalat med ett mera konkret uttryck, då det satt »geografi och historia». Och så mycket mindre tror jag att herr Alin lägger stor vikt vid denna anmärkning, som den ännu starkare träffar honom själf, då han här föreslagit en professur i geografi. Har han rätt dertill, då må vi i utskottet hafva lika konstitutionel rätt att i benämningen af ifrågavarande professur intaga ordet geografi.

Vidare har herr Alin sagt, att det kan vara farligt att lemna Kongl. Maj:t sådant bemyndigande, som utskottet föreslagit, derför att hänsigt till enskilda personliga förhållanden kan vid bestämmandet af ämnena för ledig professur göra sig gällande. Jag vet, att, när fråga är om akademiska lärareplatser, enskilda och personliga förhållanden göra sig gällande, men jag tror också, att de kunna genomskådas och granskas af Kongl. Maj:t, och att stor fara icke är förenad med att lägga afgörandet i Kongl. Maj:ts hand. Huru som helst bör man utsätta sig för faran för att vinna den stora fördel, som ligger deri, att, om det visade sig att i Lund funnes två personer, af hvilka den ena vore mästare i historia och den andra mästare i statskunskap, men af hvilka ingen ville meddela undervisning i geografi, vid tillsättande af den tredje platsen särskildt afseende kunde fästas vid undervisningen i geografi, eller att under andra förhållanden ämnena kunde fördelas så, att en befattning finge statskunskap med geografi eller historia med geografi.

Herr Alin sade, att hos utskottet visat sig en märklig kärlek för geografin. Ja, jag erkänner att särskildt för Andra Kammarens ledamöter ett starkt motiv för bifall till propositionen varit tanken på geografin och afven tanken på att åt Upsala universitet är beviljad ett anslag af 1,000 kronor för uppehållande af undervisningen och examinationen i geografi. Och det i utskottets förslag tillagda villkoret afser just att åt Lunds universitet utan särskildt nytt anslagsäskande bereda samma fördel, att alltjemt hafva en person, som, om också icke stående på högsta höjdpunkten af den geografiska vetenskapen, dock kan lämpligen uppehålla undervisningen och examinationen i geografi på sätt nya stadgan fordrar. På anförda grunder anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wennerberg: Kongl. Maj:ts proposition och det slut, till hvilket utskottet kommit, skilja sig verkligen icke så mycket från hvarandra, som den förste talaren sökt att göra troligt. Egentliga skilnaden ligger deri, att utskottet preciserat hvad Kongl. Maj:t framställt under formen af den »historiska ämnesgruppen». Utskottet har nemligen alldeles påtagligt med flit hållit fram det ord, som redan en gång före detta väckt motstånd inom denna kammare, nemligen ordet *geografi*. Då var fråga om geografi tillsammans med statskunskap. Nu är fråga om historia med geografi.

Och jag tror, att de få år, som sedan 1889 förflutit, hafva för allmänheten ännu mer klargjort det egentliga begreppet och betydelsen af läroämnet geografi. Geografien kan icke längre inom en modernt bildad stat nöja sig med att vara en nödtorftig tjänstepiga åt historien, såsom den i så många år varit.

Anslag för inrättande af en e. o. professur i geografi och historia vid Lunds universitet.
(Forts.)

Sedan en mycket ringa insigt i geografien vunnits i skolan, kommer man till universitetet, der föga eller åtminstone icke tillräckligt vetenskapligt tal om geografien förekommer. Ett undantag gjordes på senare tid, då en professor i Lund nitälskade för detta ämne och i icke obetydlig mån var just den, som uppmuntrade departementschefen år 1889 att förmå Konungen att för Riksdagen framlägga det stora behofvet af att vid universiteten få en ordentlig akademisk undervisning med egen målsman i geografi. Derför utkom också det kongl. cirkuläret af den 10 mars 1892, hvori det är universitetet ålagdt att hafva en examinerator, som kan afgifva betyg i geografi. Detta är en afgjord sak och den kan man icke vidare undandraga sig att efterkomma. Att därför, när Kongl. Maj:t nu försöker att från Riksdagen få bestämdt uttryck för behofvet af en målsman för det geografiska studiet vid universiteten, Riksdagen skulle dertill säga nej, vore i högsta grad beklagligt, äfven om, som den förste talaren både nu och för några år sedan nämnt, det kunde hända, att en professor i historia, som vore i stånd att examinera äfven i geografi, funnes. Det *måste* finnas för den studerande ungdomens skull.

Geografien är numera erkänd att vara något helt annat än blott en kunskap, som någorlunda lokaliserar de historiska fakta.

Den börjar att blifva allt mer och mer en själfständig vetenskap och i praktisk betydelse täflar den nu med historien och kommer helt visst i sin tid, om det också skulle dröja, att få sin egen målsman, en sak som den förste talaren önskade, men på ett sätt, som, enligt hvad redan den andre talaren har visat, man icke nu kan fästa något afseende vid.

Det finnes för mig ett skäl att vara synnerligen tacksam mot statsutskottet denna gång, just därför att det sväfvande, som finnes i Kongl. Maj:ts proposition, har gått bort, då utskottet i sin kläm talar om en extra ordinarie professorsbefattning »i geografi och historia». Geografien har fått intaga här denna gång första platsen på grund deraf, att utskottet har insett, att derest detta icke sker, får den åter skjutas tillbaka till en för sig allt för låg plats och der bortglömmas. Och slutligen säger äfven utskottet, att om Kongl. Maj:t finner nödigt att gifva den större delen åt målsmannen för historien, dock »undervisningen och examinationen i geografi dervid bör varda på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd».

Under sådana förhållanden är det med glädje, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 e. m.

Anslag för in-
rättande af en
e. o. professur
i geografi och
historia vid
Lunds
universitet.
(Forts.)

Herr Säve: Jag har begärt ordet för att få uttala, att jag i det hela delar den uppfattning, till hvilken herr Alin kommit. Det synes visserligen, som om man vid Lunds universitet behöfver en ny professur i ett af de ämnen, som räknas till den historiska lärogruppen. Man har der för närvarande blott en professur i historia och en extra ordinarie professur i historia och statskunskap. Denna extra ordinarie professur måste dock numera, såsom sakerna utvecklats sig, hufvudsakligen anslås till statskunskapen, men efter utfärdandet af kongl. brefvet den 10 mars 1892, har det blifvit nödvändigt, att en särskild examinering anordnas för sådana studerande, som ämna blifva elementarlärare, och hvilka, om de skola hafva någon nytta af ett examensbetyg i statskunskap, dermed äfven måste förena ett betyg i geografi. Vid frågan om en ny professur i den historiska ämnesgruppen, måste man därför särskildt tänka på ämnet geografi. Det vore väl äfven det naturligaste att här endast bestämma sig för detta ämne. Man kan tänka sig fördelningen i Lund på detta sätt: en professur i historia, en extra ordinarie professur i statskunskap och en extra ordinarie professur i ren geografi. Herr Ljungman har i sin motion ställt den politiska geografien i samband med statskunskapen. Statskunskapen ansluter sig äfven nära till den politiska geografien, men geografien innehåller nog vida mer än blott och bart politisk geografi. Meningarna kunna i sjelfva verket vara mycket delade, om till hvilken ämnesgrupp geografien skall hänföras, om till den humanistiska sektionen, eller till den naturvetenskapligt-matematiska. Jag tror, att, då det blir fråga om att en gång definitivt ordna geografians studium vid universiteten, det blir af synnerlig vigt att taga hänsyn till hvilken af den filosofiska fakultetens två sektioner detta ämne rätteligen hör och på hvilken väg den blifvande professorn i geografi skall komma till sin professur. Dertill leda två vägar, den ena genom historien och statskunskapen, och den andra genom naturvetenskaperna. Blir det så, som statsutskottet har tänkt sig saken, att geografien skall för framtiden förenas med historien, då blir, såsom den ärade talaren på vestmanlandsbänken antydde, geografien endast nödtorftigt tillgodosedd. Bättre är att sörja för att man tillförsäkras sig full frihet, så att man med tiden kan få en professor i geografi, tagen från hvilket håll som helst. Visst är, att man lika lätt kan utbilda sig till en skicklig lärare i geografi, om man utgår från zoologien, geologien och kemien, som om man utgår från historien och statskunskapen.

Herr Billing framhöll såsom ett nödvändigt behof att hafva fyra professurer, två i historia, en i statskunskap och en i geografi. Den uppfattningen delar äfven jag till fullo, men då det för närvarande af sparsamhetsskäl är omöjligt att tänka, att man kan genomföra något sådant, och man blott får se på hvad som för närvarande är möjligt, så synes det mig, som om Lunds universitets behof nu — och om något annat är här icke fråga — bäst skulle tillgodoses med en professur i historia, en i statskunskap och en i geografi. Jag skall därför bedja att få förena mig med herr Alin, och instämmer jag därför i hans yrkande, att i utskot-

tets hemställan göres den ändring, att den blifvande extra ordinarie professuren må få såsom undervisningsämne geografi.

Anslag för inrättande af en e. o. professur i geografi och historia vid Lunds universitet.
(Forts.)

Herr Alin: Innan diskussionen går vidare, skall jag anhålla, att, med anledning af hvad den ärade ledamoten af statsutskottet yttrade mot mitt anförande, få lemna en upplysning. Han missförstod mig helt och hållet, då han yttrade, att jag bestridt statsutskottets rätt att proponera en professur i geografi och historia. Detta har jag icke bestridt, ty då skulle jag icke framkommit med det förslag, som jag framställt. Men jag anser ock, att jag haft lika rätt att framställa mitt förslag, som utskottet att framlägga sitt, då Kongl. Maj:t föreslagit en professur inom den historiska ämnesgruppen, till hvilken äfven geografi hittills har räknats. Således, i det fallet äro vi fullkomligt eniga. Men hvad jag opponerat mig mot har varit lämpligheten af att förena dessa båda ämnen. Och olämpligheten af att göra det, med den utveckling som geografien under senare tiden har tagit, torde alldeles bestämdt framgå deraf, att om jag frågar den ärade ledamoten af statsutskottet, huruvida han kan uppvisa *något* universitet, der man har en sådan kombination af ämnen som den ifrågasvarande, han utan tvifvel skall blifva mig svaret skyldig.

Hvad vidare angår det yttrande, som den ärade talaren på kronobergsbänken hade med afseende å historiens och geografins ömsesidiga ställning till hvarandra, så tror jag, att just med en sådan kombination, som utskottet föreslår, kommer det att inträffa, antingen att historien blir undanskjuten för geografien, eller ock att geografien blir, hvad den ärade talaren yttrade, nemligen en tjestepiga åt historien.

Jag ber vidare att med anledning af biskop Billings yttrande få nämna, att den anmärkning, jag rigtade mot utskottet, i fråga om vidden af dess befogenhet, rörde dess förslag om rätt för Kongl. Maj:t att vid tillsättande af lärarebefattningar inom den historiska ämnesgruppen göra den fördelning af ämnena, som af omständigheterna påkallas. »Vid tillsättandet af lärarebefattningarna», heter det. Hvilka lärarebefattningar? Den ordinarie i historia, den extra ordinarie i historia och statskunskap, likasom den lärarebefattning, som här är i fråga att inrättas. Det är detta utskottets förslag, som icke har stöd, vare sig i någon kongl. proposition eller i någon enskild motion, och det är derföre, jag har ifrågasatt utskottets befogenhet i detta afseende.

Det är detta, jag velat upplysa, innan diskussionen går längre.

Herr Blomberg: Jag tillåter mig att instämma i de yttranden, som nyss blifvit afgifna af herrar Alin och Säve. Jag får nemligen för min del uttala den åsigten, att hela den framställning, som här föreligger, beror på och ytterst går ut ifrån en missuppfattning af universitetens undervisning, jemförd med de allmänna läroverkens. Dessa senares undervisning är sådan, att der kan ett sammanförande af läroämnena geografi och historia utan större skada möjligen ega rum. Men universitetens undervisning måste hafva

*Anslag för in-
rättande af en
e. o. professur
i geografi och
historia vid*

*Lunds
universitet.*

(Forts.)

vetenskaplig karakter. Och om man vill åstadkomma en vetenskaplig undervisning i geografi, låter sig denna undervisning icke väl sammanparas med ett så heterogent ämne som historia. Kan man också finna en person, som är kompetent i båda dessa ämnen — något, hvarom jag hyser mycken tvekan — så skall det dock visa sig, att antingen kommer historien att förtrycka geografin och göra detta senare ämne till en blott bisak, något hvaraf den geografiska undervisningen jemväl vid de allmänna läroverken ännu otvifvelaktigt lider, eller också blir det så, att professuren blir, hvad jag önskar, en professur i geografi; och under denna senare förutsättning är det ju vilseledande att i professurens titel tillfoga historia. Detta sammanförande af så heterogena ämnen kommer ovilkorligen att välla svårigheter redan vid platsens tillsättande. Jag vill nemligen fråga, huru de myndigheter, som hafva befattning med platsens tillsättande, skola förfara, om platsen sökes af två personer, af hvilka den ene är en synnerligen skicklig geograf, men som saknar alla sådana vetenskapliga förutsättningar, som kunna berättiga honom att nämnas till en professur i historia, och den andre sökanden är en framstående historiker, men synnerligen svagt meriterad inom geografiens område. Förslaget antyder visserligen, att med professuren skall vara förenadt åliggandet att upprätthålla undervisningen och examinationen i geografi, men dermed är icke sagdt, att professuren verkligen skall vara en professur i geografi, och följden blir nog, att det vetenskapliga arbetet på geografins fält, som hos oss under så många år har legat nere, då det icke haft någon målsman vid våra universitet, fortfarande blir åsidosatt. Jag tror därför, att såväl med afseende å Lunds universitet som för den vetenskapliga bildningen i vårt land det är ett svårt och groft missgrepp, om man inrättar en professur med en sådan sammansättning af ämnen som geografi och historia. Geografin är numera ett ämne, som står på egna fötter och som, såsom den högt ärade talaren på kronobergsbänken nyss mycket allvarligt framhöll, förtjenar att med all uppmärksamhet beaktas och att ej längre behandlas såsom tjenstepiga åt historien. Jag kan dock alldeles icke finna, att detta öfverklagade missförhållande kan ändras genom utskottets af den ärade talaren förordade förslag. Långt ifrån att det trängande behovet genom denna halfmesyr tillgodoses, måste den föreslagna anordningen för en lång framtid föra den viktiga angelägenheten ett steg tillbaka och ställa oss fortfarande utan verklig målsman för den så ytterst viktiga vetenskapen geografi, som i vårt land behöfver vetenskaplig bearbetning och utveckling.

Jag yrkar därför bifall till den framställning, som gjorts, att den föreslagna nya professuren måtte få till sitt undervisningsämne *geografi*.

Herr Boström, Filip: Jag skall först bedja att i kammarens minne få återkalla, att sistlidet års riksdag anslag till Upsala universitet en summa af 1,000 kronor för att bestrida undervisning och examination i geografi. Om kammaren nu i öfverensstämmelse

med det af herr Alin m. fl. gjorda yrkandet skulle fastslå ämnet geografi ensamt till en extra ordinarie professur i Lund, komme följden häraf ovilkorligen att blifva, att en extra ordinarie professur i historia skulle komma att ytterligare begäras för Lunds universitet likasom en extra ordinarie professur i geografi till Upsala. Jag kan mycket väl förstå, att de herrar som representera universiteten, gerna vilja drifva på, att en sådan framställning göres, men med den erfarenhet, jag har, huru sådana frågor ligga inom Riksdagen, och med anledning deraf, att jag flera år haft äran att deltaga i dessa ärendens behandling inom statsutskottet, ber jag att, i motsats mot dessa herrar, få såsom min bestämda mening uttala, att om ett sådant förslag framlägges, Riksdagen icke kommer att dertill lemna sitt samtycke. Då det emellertid är af vigt att se till, att i Lund, likasom i Upsala, undervisningen i geografi kommer att upprätthållas, så tror jag, att det bästa sättet att befordra detta mål är att göra så, som utskottet föreslagit.

*Anslag för inrättande af en
e. o. professur
i geografi och
historia vid
Lunds
universitet.
(Forts.)*

Herr Alin har frågat, om någon af statsutskottets ledamöter kunde uppvisa, att ämnet geografi vid något universitet är förenadt med ett annat ämne inom den historiska ämnesgruppen. Jag vill med anledning deraf fästa uppmärksamheten på, att i Kongl. Maj:ts statut för universiteten af år 1891 är upptagen en extra ordinarie professur i statskunskap och geografi.

Med anledning af hvad jag nu haft äran anföra, tror jag, att med den uppfattning, Riksdagen har om dylika anslagsfrågor, någon utsigt icke förefinnes att få en ny extra ordinarie professur utom den, som Kongl. Maj:t nu begärt, och det är med anledning häraf, som jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Wennerberg: Det vore för mig ingenting kärare än att få lemna den ståndpunkt, på hvilken jag står, och förena mig i stället med herr Alin och dem, som efter honom också yrkat på, att man skulle skaffa sig en professur särskildt i geografi. Men här har jag ett auditorium, som kan bedöma saken från en annan sida än den rent vetenskapliga, och jag frågar: finnes det då någon möjlighet att på detta sätt åstadkomma en professur i geografi? Nej, visserligen icke, utan detta är det rätta sättet att få den lilla ljusglimt, som undervisningen i geografi vunnit, alldeles utsläckt. Man söker framhålla, att en professor i historia skulle vara så alldeles utan kunskap i den grundläggande vetenskap, som heter geografi, att han icke skulle kunna examinera de unge män, som komma till universitetet med den lilla underbyggnad, som skolan gifver. Jag har mycket större tankar om de nödiga insigter, som en framstående professor i historia skall hafva. Jag tror, att han mycket väl skall kunna verkställa denna examinering. Det är en gammal sats, att det bästa är fiende till det bättre. Jag tviflar icke på, att den dag kommer, då de båda universiteten få sjelfständiga professorer i geografi, men därför skola vi väl icke förkasta det steg, som Kongl. Maj:t här föreslagit, och som utskottets ledamöter från båda kammarna förklarar sig villiga att gå in på, nemligen att göra geografien till ett bestämdt undervisningsämne.

Anslag för in-
rättande af en
e. o. professur
i geografi och
historia vid
Lunds
universitet.
(Forts.)

Herr Alin: Jag ber om ursäkt att jag ännu ett ögonblick upptager kammarens tid. Det är med anledning af hvad den ärade talaren på södermanlandsbänken yttrade. Den argumentation, som utgjorde hufvudsakliga innehållet i hans anförande, den förstår jag mycket väl, rigtad till en församling, som består af ledamöter, icke blott af Första Kammaren, utan äfven af den Andra, men här förefaller mig en dylik argumentation något främmande. Är det så, att det finnes ett verkligt behof af ökad antal lärareplatser, då lära allt dessa framställningar komma fram, pröfvas af vederbörande och, för den händelse de finnas vara giltiga, godkännas af Riksdagen, eller af Riksdagen icke godkännas, i det att Riksdagen naturligen med afseende på denna sak har sin fullkomliga frihet, och med afseende på, för att begagna hans eget uttryck, det sätt, hvarpå universitetsfrågor för närvarande ligga inom Riksdagen, tyckes det icke vara fara för, att några professurer i onödan skola beviljas.

Hvad beträffar det svar på min fråga, som herr Boström gaf, så fick jag icke någon upplysning om ett annat universitet, der de båda ämnena geografi och historia äro förenade. Jag fick det svaret, att enligt Kongl. Maj:ts statut står statskunskap tillsammans med geografi. Det är icke alldeles samma sak; jag finner icke heller denna förening vara riktig, men det hör icke hit. Den fråga, jag framstälde, var, huruvida ett motstycke kunde uppvisas till *den* förening, som utskottet föreslagit.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande nu föredragna moment yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr Alin, att kammaren ville besluta, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning skulle på det sätt bifallas, att Riksdagen för upprättande vid universitetet i Lund af en extra ordinarie professorsbefattning i geografi på ordinarie stat beviljar ett anslag af 4,000 kronor, deraf 3,000 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Alin begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i mom. a) i 4 punkten af sitt utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, besluter kammaren, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning på det sätt bifalles, att Riksdagen för upprättande

vid universitetet i Lund af en extra ordinarie professorsbefattning i geografi på ordinarie stat beviljar ett anslag af 4,000 kronor, deraf 3,000 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

Anslag för inrättande af en e. o. professor i geografi och historia vid Lunds universitet.
(Forts.)

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—65;

Nej—39.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

5 punkten.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

6 punkten.

Herr Alin: Äfven med afseende å denna punkt skall jag be att få yttra ett par ord. Statsutskottet har instämt i hvad i statsrådsprotokollet yttrats angående vigten af seminarieöfningar och yttrat, att det derför hade anledning förorda en ökning af hittills utgående anslag till dylika öfningar. Denna ökning är först och främst med afseende å det hela, såsom herrarne finna, alldeles icke motsvarande hvad Kongl. Maj:t ansett behöfligt. Utskottet föreslår en ganska väsentlig reduktion. Det är vidare att anmärka att, utom de matematiska seminarierne, komma öfriga seminarier, för hvilka anslag nu åtnjutes, att genom denna så kallade ökning erhålla mindre anslag än hittills. Detta beror visserligen delvis derpå att andra tillkommit, som skola erhålla anslag. Men denna af mig påpekade omständighet står dock i ett märkligt förhållande till hvad utskottet yttrat och att en ökning behöfves.

Jag ber vidare att, med anledning deraf, att utskottet uteslutit seminariet för sanskrit och jemförande indoeuropeisk språkforskning från dem, för hvilka anslag skulle beviljas, få upplysa om en omständighet, som kommit till min kännedom, sedan utskottets utlåtande utdelats och som står i ett rätt eget förhållande till, hvad utskottet yttrat angående antalet studerande i ämnena sanskrit och jemförande språkforskning samt egyptologi. Utskottet säger nemligen, att, då antalet studerande i dessa ämnen måste vara jemförelsevis ganska obetydligt, något statsanslag för inrättande af seminarieöfningar i dessa ämnen icke borde ifrågakomma, men tillstyrker deremot anslag för sådana kurser i slaviska och semitiska språk. Nu är emellertid förhållandet det, att i semitiska språk icke finnes vid Upsala universitet något seminarium inrättadt. Hvad slaviska språk angår, så har vid samma universitet två terminer

Anslag till universitetsseminarier.

*Anslag till
universitets-
seminarier.*
(Forts.)

anslag utfärdats till seminarieöfningar deri. Första terminen anmälde sig ingen deltagare och därför höllos inga öfningar. Andra terminen var antalet deltagare tre. Deremot hafva i sanskrit och jemförande språkforskning anordnats öfningar med sju, åtta å nio deltagare under läseåren 1892—1893 och 1893—1894, således ett jemförelsevis betydligt större antal än i sistnämnda ämne. Detta skulle nu särskildt kunna föranleda mig att föreslå åtminstone en jemkning i hvad utskottet hemställt. Men såsom förhållandena nu äro, och särskildt med hänsyn till den benägenhet kammaren tyckes hafva att oförändradt bifalla hvad utskottet hemställt, skall jag emellertid icke göra något yrkande. Jag har dock velat påpeka de omständigheter, som jag nu berört, därför, att man otvifvelaktigt har att vänta framställning för tillgodoseende af de ifrågavarande behofven, och jag hoppas, att utskottet då skall vara villigt att, då det finner, att förhållandena äro annorlunda än de, från hvilka utskottet nu utgått, tillstyrka en höjning af förevarande anslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

7 och 8 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

9 punkten.

*Statsbidrag
för aflönande
af sjuk folk-
skolelärares
vikarie.*

Herr Boström, Filip: Då den nu föredragna punkten är, såsom kammaren behagade finna, synnerligen lång, hemställer jag, att den icke måtte uppläsas.

Denna hemställan bifölls.

Friherre Klingspor: I afseende på den framställning, som här blifvit gjord, förekommer på sid. 42 och öfverst på sid. 43 angående det bidrag, som skulle tillkomma vikarierande lärare, att af detta bidrag, 600 kronor, från staten skulle lemna 400 kronor, från ordinarie läraren 150 kronor och återstoden, 50 kronor, från skoldistriktet, hvilket det jemväl skulle åligga att godtgöra vikarien resekostnad. Men derjemte skulle distriktet skaffa vikarierande läraren bostad jemte vedbrand eller ock lemna honom ersättning derför. Då det är alldeles tydligt, att den förmån, som folkskoleläraren får genom bidrag af staten för vikariens aflöning, är mycket afsevärd, och då man kan förstå, att läraren, som hittills fått anskaffa såväl bostad som underhåll i öfrigt åt vikarien, redan genom statsbidraget beredes en väsentlig lättnad, samt då anskaffandet af bostad skulle för distriktet vara förenadt med större olägenheter, än om detta skedde genom läraren, så hade jag tänkt mig, att det lämpligen skulle läggas på läraren att anskaffa bostad åt vikarien eller i annat fall att till denne utgifva ersättning der-

för med minst 50 kronor. Skall bostad anskaffas genom distriktet, har detta kanske icke några resurser att tillgripa. På landet är det långt mellan bostäderna, och att på öfverenskommelsens väg få rum upplåtna, är icke så lätt för distriktet som för läraren, hvilken alltid bör kunna få bostad åt vikarien genom öfverenskommelse med någon granne, såvida han icke kan i den honom tilldelade bostaden upplåta rum åt vikarien. I de flesta fall torde en sådan möjlighet förefinnas för honom. Man finner häraf, att detta åliggande icke skulle betunga läraren synnerligen mycket, men att det skulle blifva en väsentlig lättnad för distriktet att derifrån befrias. Nu föreslås visserligen, att om distriktet ej kan anskaffa bostad åt vikarien, får det betala honom 50 kronor; men huru skall i sådant fall vikarien kunna skaffa sig en bostad för detta belopp? Som herrarne torde finna, måste häraf uppstå svårigheter; och jag har derför reserverat mig i denna punkt. Jag har emellertid icke nu velat föreslå någon ändrad formulering, då kanske ändringar blifva nödiga äfven i andra delar af utskottets hemställan. Jag yrkar alltså återremiss på denna punkt i det syfte jag framhållit.

*Statsbidrag
för aflönande
af sjuk folk-
skolelärares
vikarie.*
(Forts.)

Herr Billing: Då Riksdagen ingick till Kongl. Maj:t med en framställning om en anordning i den rigtning, som här nu föreslagits, så uttalade Riksdagen den uppfattningen, att bidrag till folkskolelärares vikarie skulle lemnas dels af staten, dels af läraren och dels af skoldistriktet. Nu hafva komiterade föreslagit för Kongl. Maj:t, och Kongl. Maj:t framställt proposition om en sådan fördelning af arfvodet åt vikarien, att af beloppet deraf, det är af 600 kronor, staten skulle bidraga med två tredjedelar, eller 400 kronor, läraren lemna 150 kronor och distriktet 50 kronor med skyldighet att derjemte förse vikarien med bostad och lemna honom ersättning för den resekostnad, som kan ifrågakomma. Nu har den siste ärade talaren gjort anmärkning mot bestämmelsen angående bostad. Han sade icke, om han ville föreslå, att, om åliggandet att bereda vikarien bostad lades på läraren, denne skulle befrias från en del af det honom ålagda kontanta bidraget. Var detta icke meningen, finna herrarne det orimliga i att arfvodet 600 kronor samt bostad delas så, att den sjuke läraren får betala 150 kronor jemte bostaden och distriktet får betala blott 50 kronor. Det är väl ingen reson alls i ett sådant förslag. Men jag kan tänka mig, att talaren menade, att lärarens kontanta bidrag skulle minskas med belopp motsvarande värdet af den lemnade bostaden. Såsom skäl härför har han anfört, att det icke lär vara synnerligen betungande för läraren, hvilket det deremot skulle vara för distriktet, och att distriktet icke skulle hafva några resurser att skaffa bostad, under det läraren, om han icke kunde upplåta rum i sin egen bostad, lätt skulle kunna skaffa vikarien bostad hos sina grannar. Nu hemställer jag, om herrarne anser, att en sjuk lärare har flera resurser än skoldistriktet och att, om distriktet icke kan skaffa bostad i närheten af skollhuset, det är lättare för läraren att göra det. Det synes mig alldeles förunderligt, att man kan resonnera på det sättet. Tydligt har den siste talarens tankegång gått ut på, att

Statsbidrag
för aflönande
af sjuk folk-
skolelärares
vikarie.
(Forts.)

läraren skulle bereda bostad åt vikarien i den lokal, som är upplåten åt honom sjelf. Jag ber därför få påpeka, att skoldistriktet icke har skyldighet att skaffa läraren mer än två rum och kök. På somliga håll får läraren visserligen mera, men på många håll har han icke mer än två rum. Antag nu att läraren är gift, hvilket han vanligen är, behöfver han icke då sina två rum? När han är sjuk, behöfver han dem då mindre? Huru skulle man då kunna ålägga den sjuke läraren med familj att utrymma ett rum åt vikarien? Dertill kommer, att det finnes ett kongl. prejudikat, som säger att lärarinna skall beredas minst ett rum och kök. Jag undrar, hvar den siste ärade talaren anser, att hon vid sjukdomsfall skulle inrymma vikarien. Jag yrkar bifall till utskottet förslag.

Friherre Klingspor: Jag ber att få erinra, att här är fråga om folkskole*lärare*. Statuterna göra icke någon skilnad mellan den ene eller andre läraren, utan för alla gäller — så vidt jag känner — bestämmelsen om bostad af två rum och kök. Jag anser fortfarande, att läraren kan lättare än distriktet få genom personlig välvilja af grannarne bostad åt vikarien anordnad och att vikarien också lättare nöjes med en bostad, som bereds honom af läraren, än med en af distriktet anskaffad. Detta lärer ingen kunna bestrida. Äligger något staten, äro pretentionerna alltid större än om det tillhör en enskild person att anskaffa något. Denne har alltid lättare att träffa öfverenskommelser. Jag tror därför, att den föregående talaren öfverdrifvit denna sak. Den är icke så stor, som han gjorde den. Jag är säker på att, om min önskan blefve uppfylld, saken icke skulle möta några synnerligen stora svårigheter. Det återstår ju för läraren att, om bostad icke kan anskaffas, gifva ersättning med 50 kronor. Det är emellertid lättare för läraren än för distriktet att anskaffa bostaden. Huru saken än ses, så är mitt förslag i praktiken lättare att utföra. Deraf påkallas emellertid vissa jemkningar i löneförhållandena, hvarför jag också yrkade återremiss, helst i fall äfven andra ändringar skulle blifva nödiga. Härvid afsåg jag också det som herr Billing antydde, ehuru jag icke här ansåg nödigt göra en detaljerad redogörelse för det sätt, hvarpå en rättvis fördelning mellan lärarens och församlingens skyldigheter i detta hänseende skulle åstadkommas.

Herr Billing: Gent emot den siste talaren ber jag att få göra två erinringar. För det första att i denna författning talas om både lärare och lärarinnor och att bestämmelserna äro olika i fråga om distriktets skyldighet att skaffa bostad åt lärare och åt lärarinna. Distriktet har skyldighet att skaffa lärare två rum och kök, men har icke skyldighet att skaffa mera än ett rum och kök åt lärarinna. Skyldigheten för distriktet att skaffa bostad kan icke värderas högre än till 50 kronor, då distriktet har rätt att, om det icke bereder bostad till vikarien, betala honom 50 kronor.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes jemlikt derunder

framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare derpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

10 punkten.

Grefve Spens: Kongl. Maj:t har i sin nådiga proposition begärt, att ifrågavarande anslag skulle uppföras på ordinarie stat för att få undanröjd en mängd svårigheter för blindskolans verksamhet, hvilka äro en oundviklig följd af att anslaget endast står på extra stat. Dessa olägenheter har blindskolans styrelse på det mest öfvertygande sätt framhållit i sin underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t, och har Kongl. Maj:t ansett, att uppförande af anslaget på ordinarie stat icke skulle utgöra hinder för ett framtida fullständigt ordnande af blindundervisningen. Emellertid har utskottet haft en annan åsigt och hemställt, att anslaget måtte beviljas fortfarande på extra stat. Jag vill icke bestrida att, då ordnande af blindundervisningen lär vara nära förestående, det kan förefinnas något skäl att låta skolan ännu ett år arbeta under samma förhållanden som hittills, och jag skall icke, huru önskligt än ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag vore, påyrka ändring i denna del af utskottets hemställan.

Deremot kan jag icke finna, att utskottet gifvit något antagligt skäl för dess framställning att nedsätta ålderstilläggen för skolans föreståndare till lägre belopp än Kongl. Maj:t föreslagit. Utskottet säger härom endast att »ålderstilläggen åt den nuvarande föreståndaren synas böra fortfarande utgå med samma belopp som hittills eller sammanlagdt 600 kronor, hvilket ock motsvarar hvad af 1880 års blindkomité i detta afseende föreslagits». Dervid torde dock böra märkas, att 1880 års blindkomité afsåg en skola för endast trettio elever och att sedermera af Kongl. Maj:t blifvit föreskrifvet, att skolan skulle kunna inrymma fyrtio elever. För närvarande finnas der trettiosju. Likaledes borde också tagas hänsyn till den nuvarande föreståndarens mångåriga och synnerligen väl vitsordade tjänstgöring, hvilken tjänstgöring, till fromma för olyckliga vanlottade barn, städe varit utöfvad och fortfarande utöfvad med en människokärlek, en pligttrohet och en skicklighet, som icke torde kunna öfverträffas.

Den nuvarande föreståndaren har tjänstgjort såsom blindskolelärare i öfver tjugo år och har under de sista fem åren haft en årlig lön, som med tvenne ålderstillägg uppgått till endast 2,600 kronor. Nu har Kongl. Maj:t, på förslag af skolstyrelsen och i enlighet med hemställan af 1893 års komité, föreslagit att, med anledning jemväl af hans stora förtjenster, föreståndarens ålderstillägg måtte från och med år 1895 så ökas att, inberäknadt dessa, hela hans årliga aflöning skulle uppgå till 3,000 kronor. Kan detta vara för mycket? Jag tror det icke och hemställer därför, att kammaren, för att bereda den nuvarande föreståndaren de ål-

*Anslag till
blindskolan
i Vexjö.*

*Anslag till
blindskolan
i Vexjö.
(Forts.)*

derstillägg, som Kongl. Maj:t afsett, måtte till blindskolan i Vexjö för år 1895 anvisa ett anslag af 14,500 kronor.

Herr Boström, Filip: I likhet med den siste ärade talaren ber jag att få nämna, att utskottet haft sig väl bekant det föreståndaren för blindskolan i Vexjö är en synnerligen väl meriterad person, hvilken under många år skött undervisningen vid sin skola på ett i hög grad tillfredsställande sätt. Men då Kongl. Maj:t har för afsigt att inom den närmaste framtiden afgifva förslag till fullständig omorganisation af blindundervisningen i dess helhet, föreställer jag mig, att inga skäl finnas att nu, innan förslaget om den nya organisationen blifvit framlagdt, fastslå ett anslag på ordinarie stat för blindskolan i Vexjö, och ej heller att nu bevilja den begärda ökningen i ålderstillägget åt föreståndaren, hvarför jag får yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande den nu föredragna punkten yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af grefve *Spens*, att kammaren ville besluta att, för beredande, i öfverensstämmelse med hvad Kongl. Maj:t föreslagit, åt nuvarande föreståndaren för blindskolan i Vexjö af ålderstillägg med 1,000 kronor, det af utskottet till blindskolan för 1895 föreslagna extra anslag måtte beviljas med ett till 14,500 kronor förhöjdt belopp.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställen vara med öfvervägande ja besvarad.

11—39 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

40 punkten.

*Statslån för
tillbyggnad
af nya ele-
mentarsko-
lans hus.*

Herr Benedicks: Utskottet, som i denna punkt opponerat sig mot Kongl. Maj:ts förslag, har dervid grundat sin framställning, på skäl, som icke äro af den art, att derpå kan stödjas ett sådant beslut, som utskottet föreslagit.

Det har framhållits, hurusom orsaken, att Kongl. Maj:ts framställning i ämnet till 1887 års Riksdag icke vann Riksdagens bifall, vore, att Riksdagen då ansåg ett försökläroverk icke vara behöfligt. Jag tror icke, att det är fullt riktigt att säga, att så var, om också en sådan uppfattning utgjorde en integrerande del af grunderna för riksdagsbeslutet, utan jag tror förr, att orsaken var den stora kostnaden för en nybyggnad på den föreslagna tomten i förening med den stora dyrbarheten af denna tomt. *Derför* föll det förslaget. Nu har Kongl. Maj:t åter upptagit detta ämne till följd af upprepade framställningar från nya elementarskolans direktion. Dessa framställningar, som började år 1872, hafva sedan

dess upprepats nio särskilda gånger och slutligen vunnit afseende hos Kongl. Maj:t, som nu föreslår, att en tillbyggnad af nya elementarskolans hus måtte verkställas på den tomt, skolan nu innehar, samt den, som gränsar aldeles derintill och hittills innehafts af kongl. hofstallet. Denna skulle kosta omkring 220,000 kronor. Härigenom skulle visserligen icke den bästa möjliga lösningen af frågan blifva vunnin, ty det vore önskligt, att man kunde utflytta skolan, som till lekplats nu endast har en jmförelsevis trång gårdspan, till stadens utkanter, der det ännu finnes tomter, som medgifva en större lekplats. Jag vill framhålla, att den blifvande gårdspanen komme att innehålla endast omkring 1,300 qvadratmeter, under det att norra latinläroverkets lekplan har en storlek af icke mindre än öfver 10,000 qvadratmeter. Det synes således, att nya elementarskolan skulle få en lekplats, som är aldeles för liten mot hvad som behöfves, men då man är stäld i valet emellan att antingen taga Kongl. Maj:ts förslag, sådant det föreligger, eller ock få aldeles intet, så är jag, ehuru ledsen deröfver, tvungen att gifva min röst åt Kongl. Maj:ts förslag och detta hufvudsakligen på den grund, att statsutskottet i sitt utlåtande aldeles förbisett den ofantliga inverkan, som nya elementarskolan haft genom sin verksamhet.

Jag vill därför i herrarnes minne återföra upphofvet af nya elementarskolan. Den var en frukt af 1825 års stora skolkomité, som arbetade under dåvarande kronprinsen Oscars presidium och hvars ledamöter utgjordes af bland andra Hans Järta, af Wingård, Tegnér, Geijer, Wallin, Pehr v. Afzelius, Berzelius, Agardh, Fryxell, v. Hartmansdorff, Lefrén; allt namn, som påminna lifligt om fosterlandets ära. På komiténs förslag gaf Kongl. Maj:t sitt bifall till skolans bildande, Riksdagen lemnade medel dertill, och sålunda erhöles tillfälle att utföra de stora tankar, som lägo till grund för skolans skapande.

För att påvisa, hvilket rum vid utvecklingen af vårt skolväsende nya elementarskolan alltid intagit, kan jag icke underlåta att anföra några af de teser, som den omnämnda skolkomitén spikade på skolans dörr. Den första af dessa teser var, att det skulle inrättas en gemensam styrelse öfver läroverken. Skolan, som bildades år 1828, då således de första verkningarne af skolkomiténs beslut visade sig, hade först år 1847 glädjen att se innehållet i denna tes förverkligadt. Den andra tesen, som framställdes, var »förening af skola och gymnasium under en rektor». Det dröjde till år 1856, innan denna grundsats accepterades. Den tredje tesen, »upphäfvande af indigenatsrätten», eller befördran till skolsysslor utan afseende på börd inom stiftet, fick vänta på sin lösning till år 1849 i likhet med en annan tes, »lärares förordnande för vissa ämnen genom hela skolan och ej för alla ämnen uti en viss klass». Slutligen blef ock efter tjugu års verksamhet till en del erkänd grundsatsen om »upphäfvande af den gemensamma årsflyttningen och i stället fri flyttning från en lägre till en högre, så snart kunskapsfordran för klassen är fullgjord». Den nya elementarskolan, som bildades för att utgöra en prof-

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

skola vid tillämpningen af dessa teser, har af flere skäl icke till fullo utfört den sista tesen i så stor utsträckning, som den från början försökte — ett ytterligare bevis, huru väl den förstätt att utan rätt hafveri häfda sin plats i arbetet för framåtskridandet. Den har nu mer endast i de tre öfversta klasserna bibehållit den fria flyttningen, men denna har åstadkommit det resultat, som erkännes af alla dem, hvilka närmare följt med skolans verksamhet, att de lärjungar, som från nya elementarskolan komma till universitetet, der nästan utan undantag utmärkt sig för en sjelfverksamhet, som genast tagit sin början och icke tillätit något sådant slarf eller sudd, som annars tyvärr ofta torde vara regel. Vidare uppställes såsom tes »bildningsliniernas, den så kallade lärdas och den så kallade borgerligas eller realas, förening inom samma skola». Först genom 1849 års förordning erhöll denna sats erkännande. Fordran på »latinets framflyttning från de lägsta klasserna», en fråga som numera är så genomdebatterad, har endast för något mer än tjugu år sedan blifvit uppfylld, då Riksdagen nemligen beslöt, att latinstudiet skulle börja i fjerde klassen. »Svenska språkets vård, dess införande i skolan och språkundervisningens början med detsamma» infördes allmänt först trettio år efter nya elementarskolans början. »Naturvetenskapens införande vid skolundervisningen», »gymnastiks och vapenförings införande i skolan», allt detta har äfven stått på nya elementarskolans program och är, såsom herrarne finna, numera till största delen allmänt genomfördt, hvilket har varit af ofantligt stor betydelse för utvecklingen af vårt lands skolväsende. Dessutom har denna skola gått i spetsen för skolhygien. Jag påminner om att, när skolan 1859 fick sin nuvarande lokal, den var den främsta i riket i afseende på utrymme och plats för lärjungarne. 1862 infördes läkarebesigtning för lärjungarne.

Om jag vänder min blick till lärarekollegiet, kan jag anföra en nuvarande censors omdöme om nya elementarskolans lärarekollegium, att ett bättre finnes icke i Sverige. Se vi på de enskilde lärarnes verksamhet, finna vi, att af dem hafva författats icke mindre än öfver 150 läroböcker, hvilka utgått i mer än ett tredjedels tusental upplagor.

Detta är vittnesbörd nog om, huru skolan hittills skött sig.

På senare tider har skolan emellertid kommit in i ett sådant skede, att, äfven med bästa vilja hos dess lärarekollegium, sådana framsteg icke kunnat ske, som önskligt vore, detta därför, att skollokals beskaffenhet lagt hinder deremot. Då statsutskottet erkänt behöfvet af en ny lokal, tror jag icke, att jag här skall behöfva upprepa alla skäl, som därför anförts. Jag antager att, liksom detta behöf är erkänt af statsutskottet, det är känt af de flesta af herrarne. Men ehuru förhållandena utvecklats sig så, att skolan behöfver, för att fullt motsvara egenskapen af en profskola, en ny lokal, så säger utskottet helt enkelt, att det må nu så vara, men det tillkommer Stockholms stad att afhjelpa detta behöf. För min del tror jag icke, att det vore Riksdagen värdigt att öfverlemna en skola med så, om jag så får säga, lysande anor som nya

elementarskolan åt en annans vård, ty nya elementarskolan har i eminent grad varit Riksdagens skola. Huru skulle det taga sig ut att öfverlemnna denna skola med dess utmärkta lärarekollegium, hvilket så kraftigt kämpat för framåtskridandets sak, till ett annat lärarekollegium utan traditioner, till en skola, hvaröfver Riksdagen icke hade något att närmare bestämma? Det särskilda utskottet vid 1890 års riksdag yttrade i sitt betänkande följande: »På grund af den ensartade organisation, som man anser de allmänna läroverken böra anställa, möta svårigheter att vid dem till undervisningens båtnad anställa försök med nya pedagogiska idéer. Endast vid ett af statens läroverk, nya elementarskolan i Stockholm, torde sådana försök kunna i någon vidsträcktare mån göras». Jag har icke uti statsutskottets förevarande utlåtande sett en enda rad, som kan jäfva detta sanna uttalande.

För öfrigt, då statsutskottet förutsätter, att Stockholms stad skulle bekosta den dyrbara ombyggnaden, om staten släpper till tomten, så tror jag, att detta är en supposition, som saknar all grund. Visserligen skulle jag för min enskilda del anse det särdeles lämpligt, att Stockholms stad, om tomten ställdes till dess disposition, i detta fall ginge Riksdagen till mötes, men jag har icke den minsta förhoppning om, att så skall ske.

Då härmed grunden för statsutskottets beslut måste anses undanryckt, kan jag icke annat än yrka afslag på utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Säve: I utskottets betänkande är tydligt och klart framhållet, huru bristfälliga nya elementarskolans nuvarande lokaler äro. Den riktigaste föreställningen om dem får man dock, om man genom besök på ort och ställe tager dem i ögonsigte. Detta har jag gjort och, enär jag såg hurudana förhållandena voro, kunde jag icke undgå att tänka på 126 § i skolstadgan, som innehåller föreskrifter om huru läroverkshus böra vara inrättade. Jag fann, att nya elementarskolans nuvarande lokaler stå i den skarpaste kontrast med denna paragraf. Lärorummen skola vara tillräckliga till antalet, rymliga och ljusa och anordnade med sorgfälligt afseende på skolungdomens helsa och nödig bekvämlighet vid undervisningen, och särskilda salar skola finnas för inrymmande af läroverkets samlingar m. m. Med afseende å alla dessa punkter uppfyllas icke skolstadgans fordringar af nya elementarskolan. Ja, man kan med skäl instämma i hvad som yttrades vid 1887 års riksdag, då denna fråga senast var före, af dåvarande ecklesiastikministern, att det är nära en skam, att ett läroverk, som står under statens vård, skall hafva sina lärjungar så illa logerade. Statsutskottet vid samma riksdag erkände också, att skolans lokaler icke voro lämpliga, men i stället för att häraf draga den naturliga konklusionen, att ett anslag borde beviljas för skolhusets ombyggnad eller tillbyggnad, framlade utskottet ett förslag till frågans lösning, det nemligen att man borde sänka det fastställda antalet lärjungar från 300 till 200. Detta års statsutskott har, såvidt jag kunnat se, icke ingått i någon pröfning af frågan om

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

skollokalerne lämplighet, men det har deremot antydtt, att ett sätt att lösa frågan, vore att kasta hela läroverksbyggnadsfrågan på Stockholms stad.

Jag tror ej, att utskottet anfört något verkligt skäl mot ett bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Man måste för att kunna bedöma frågan gå ut derifrån, att nya elementarskolan är en profskola med uppgift att vara ett organ för de nya idéer och metoder, som oemotståndligt tränga sig fram på undervisningsområden. Under sådana förhållanden är det uppenbart, att om man skall pröfva en ny undervisningsmetod, för att förvissa sig om den är lämplig att införas i samtliga allmänna läroverk, det är nödvändigt att pröfva den vid undervisningen med ett lärjungeantal, som icke i någon betydligare mån understiger det antal, som i allmänhet finnes vid de högre allmänna läroverken. Skulle elevernas antal nu nedsättas från 300 till 200, skulle detta antal betydligt understiga det vid de allra flesta af våra högre allmänna läroverk.

Beträffande hvad denna Riksdags statsutskott anfört, att omsorgen om läroverksbyggnaden borde kunna öfverlätas åt Stockholms stad, så får jag säga, att fastän jag icke är stockholmare och än mindre ledamot af Stockholms stadsfullmäktige, jag dock förmodar, att staden skall betacka sig för ett sådant anbud. Stockholms stad skulle antagligen derå svara, att den redan har uppfört tre stora skolpalats för sina högre allmänna läroverk, hvilka byggnader äro en prydnad icke blott för staden utan för hela riket, att den dessutom har att tillhandahålla lokaler åt tre femklassiga läroverk, och att underhållet af alla dessa läroverksbyggnader kan vara tillräckligt för Stockholm. Men skulle staden emellertid dessutom öfvertaga omsorgen om nya elementarskolans nybyggnad, skulle den nog också uppställa såsom vilkor derför, att undervisningen vid nya elementarskolan finge anordnas i öfverensstämmelse med undervisningen vid de öfriga allmänna läroverken, men dermed skulle äfven läroverket helt och hållet förlora sin egenkap af profskola.

Den föregående ärade talaren har särskildt framhållit nya elementarskolans betydelse såsom profskola. Han har för oss upprullat en vacker tafva öfver de storverk, som nya elementarskolan utfört i denna sin egenkap. Jag vill icke upprepa hvad han sagt, men jag vill framhålla ett par reflektioner med anledning af hans anförande. Man klagat i våra dagar öfver, att vår skollagsstiftning infört en allt för stor likformighet i afseende på ungdomens uppfostran, hvilken icke alltid tillgodoser de olika individuella egenkaperna hos samma ungdom. Man gör den anmärkningen, att ungdomen, som utgår från de allmänna läroverken, är till sin andliga utbildning alltför likartad. Ynglingarna påminna, tror man sig kunna säga, om de träd, som man får se på gamla planscher öfver alléer från 1600-talet: de äro alla lika höga, toppade och rundklippta. Om det är någon sanning i detta — och det kan man icke helt och hållet bestrida — torde det icke vara skäl att kasta öfver bord det enda af statens allmänna läroverk, der andra

metoder och andra principer göra sig gällande vid undervisningen än vid de öfriga.

Icke mindre viktigt och nödvändigt är att man har ett af statens allmänna läroverk till sin disposition, der man kan pröfva nya metoder, innan man anbefaller dem till allmänt införande vid läroverken. De af herrarna, som en längre tid tillhört Riksdagen, torde vara i tillfälle att kunna vitsorda, huru kraftigt behovet af reformer inom det allmänna undervisningsväsendet framhållits. Det går knappt någon enda riksdag förbi, vid hvilken ej motioner framläggas åsyftande reformer inom skolväsendet; och den ena kongl. propositionen framlägges efter den andra i samma syfte. Men såväl propositioner som motioner förkastas. Huru kommer det sig? Jag tänker, att förklaringen ligger deri, att Riksdagen, när det kommer till kritan, vill besinna sig, innan den fattar beslut om sådana genomgripande reformer af undervisningsväsendet, som i händelse de icke äro lämpliga, skola kunna medföra en oberäknelig skada för hela landets följande andliga utveckling; och det är så mycket viktigare att Riksdagen iakttager försigtighet i detta afseende, som de blifvande resultaten af en dylik reform först kunna skärskådas af en följande generation. Att man, innan man anbefaller en reform till allmänt införande vid alla våra läroverk, först bereder sig tillfälle att pröfva den vid ett försöksläroverk, tror jag vara af synnerlig vikt.

När jag vid mitt besök i nya elementarskolans lokal inträdde i skolans stora samlingssal, möttes mina ögon af några oljefärgs-porträtt, och jag igenkände bland andra de väl bekanta frejdade männen Lefrén och von Hartmansdorff, hvilka båda varit ordförande i nya elementarskolans direktion. Dessa bilder förde mina tankar till 1820-talet, då nya elementarskolan skapades, och jag frapperades af den stora likhet, som detta årtioende erbjuder med den tid, hvori vi nu lefva, med hänsyn till undervisningsväsendet. Stora krafter kämpade på 1820-talet med hvarandra om herraväldet om den tidens gymnasier och lärda skolor. Den stora uppfostringskomitén tillsattes och bestod, som den föregående ärade talaren framhållit, af samtidens mest upplyste män, men trots sina fosterländska och upplysta tänkesätt kunde desse män ej ena sig om en bestämd grundval för en blifvande skollagstiftning. Men det enade de sig dock alla om att gemensamt hos Kongl. Maj:t anhålla, att det måtte vidtagas erforderliga åtgärder för skapande af en undervisningsanstalt, der de nya metoderna kunde pröfvas, innan de allmänt skulle tillämpas. Nu i det årtionde, hvori vi befinna oss, kämpa också stora krafter på undervisningsväsendets område, tuffande med hvarandra om besittningen af de allmänna läroverken. Men lagstiftningsarbetet krönes icke med framgång på den grund, att enighet icke kan vinnas. Men så till vida bör dock en enighet kunna åstadkommas, att alla förena sig om att göra hvad 1820-talets lagstiftare gjorde — att utvälja ett läroverk, för att vid detta kunna pröfva de nya undervisningsmetoderna och grundsatserna. Jag antager dock, att sympatier åtminstone i denna kammare böra finnas för Kongl. Maj:ts proposition,

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

som i sjelfva verket icke innehåller annat än ett förslag att på ett för statsverket billigt sätt för den närmaste framtiden bringa hjälp åt nya elementarskolan, så att den må blifva i tillfälle att under gynnsammare och bättre lokala förhållanden kunna fylla sin uppgift, en uppgift, som är stor och betydelsefull för hela vårt undervisningsväsende.

Herr von Hedenberg: De båda föregående ärade talarne hafva framhållit denna fråga från skolans synpunkt; men såsom vi se af utskottets betänkande, har den sidan af frågan egentligen icke varit föremål för utskottets behandling. Icke heller har utskottet på något vis yttrat sig mot skolans behöflighet såsom försöksläroverk, utan frågan har egentligen varit en byggnads- och anslagsfråga, och då ställer den sig något annorlunda. Frånser man de synpunkter, som de båda föregående ärade talarne framhöllo, hvilka synpunkter icke hafva varit motsagda och mycket litet behandlats, skall man finna, att utskottet kanske icke haft så orätt att komma till det slut, hvartill det kommit. Kammaren torde veta, att den tomt, på hvilken nya elementarskolan ligger, är upptagen af åtskilliga andra allmänna byggnader, nemligen tekniska skolan (f. d. slöjdskolan), generalstabens litografiska anstalt och geologiska byrån, hvarjemte staten har en med vagnbodars bebyggd tomt der, som förut tillhört riksmarskalksambetet. Dessutom har landbruksakademien intresse i tomten, genom att den ursprungligen egde densamma. Vi hafva således icke mindre än 5 principaler på den tomten. Så kommer dertill, att den del af tomten, som nu är föreslagen att bebyggas, ligger alldeles invid saluhallen. Jag hemställer nu till herrarna, om det kan vara lämpligt för ett modelläroverk att vara beläget just vid en saluhall, om den hygieniska hänsyn, som den förste talaren så lifligt framhöll, derigenom skulle på behörigt sätt tillgodoses.

Dessutom är den för bidraget föreslagna formen icke tilltalande. Att lemna ett räntefritt lån är väl icke det rätta sättet att bidraga till något, som för tillfället anses behöfligt. Är det behöfligt, så bör väl den generation, som nu lefver, bekosta det. Af det skälet har också denna framställning blifvit afstyrkt.

Beträffande möjligheten att Stockholms stad skulle bidraga till en byggnad för nya elementarskolan, vill jag hänvisa till hvad vi nyss beslutat angående serafimerlasarettet. Der har Stockholms stad lika intresse med staten, och staden har också bidragit till byggnaden.

Den siste talaren yttrade något om, att denna kommuns målsmän icke skulle finna sig synnerligen hågade att låta sina barn vara ett experimentalfält på undervisningsens område. Den saken anser jag, att han sjelf har motsagt genom de loford, som han gifvit skolan och som jag tror varit fullt berättigade. Vore det så, att föräldrar för den skull icke hade lust att skicka sina barn dit, skulle denna skola icke vara så frekventerad som den är. Dess rektor har redan vid denna tid af året fått lof att fränsäga sig vidare anmälningar till hösten. Skolan är, som vi veta, en af

de mera omtyckta i Stockholm och kanske äfven i hela Sverige. Jag kan således på grund af hvad jag anfört och med anledning af det, om jag så får säga, outredda läge, hvori frågan är, icke annat yrka än bifall till utskottets förslag.

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

Herr statsrådet friherre Åkerhielm: Då statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet af den samtidigt pågående diskussionen i Andra Kammaren är förhindrad att här sjelf försvara den kongl. propositionen, skall jag i hans ställe tillåta mig anhålla om bifall till densamma. Jag anser mig dervid kunna fullkomligt förbigå frågan, huruvida behof verkligen föreligger af om- och tillbyggnad af nya elementarskolan. Att skolan är i behof af bättre och rymligare lokaler, synes vara så fullkomligt utredt, att något tvifvel om den saken icke kan förefinnas, och statsutskottet har icke heller, då det afstyrkt Kongl. Maj:ts proposition, grundat sitt afstyrkande på något underkännande af behofvet och vigten af förbättrade skollokaler. Frågan synes nu egentligen hänga derpå, huruvida det är en statens eller Stockholms stads angelägenhet att sörja för ett behof, som allmänt erkännes vara för handen. I det afseendet har Kongl. Maj:t utgått från den uppfattningen, att skyldigheten här åligger staten. Nya elementarskolan är ett statens läroverk; det har såsom sådant existerat en lång följd af år. Det är — i olikhet med andra allmänna läroverk — inrymdt i en byggnad, som tillkommit på statens bekostnad och som tillhör staten. Af detta synes det väl följa, att när det gäller att utvidga eller förbättra skolans lokaler, detta är ett åliggande, som tillhör den, hvilken byggt och eger skolan, eller staten, och icke någon annan. Nu har visserligen utskottet sagt, att skäl skulle kunna förefinnas att öfverflytta detta åliggande på Stockholms kommun. Utskottet säger nemligen:

»Då nu Kongl. Maj:t å nyo påkallat Riksdagens medverkan för tillgodoseende af detta läroverks behof af nybyggnad, har utskottet, som visserligen icke förbisett gagnet af ett försökläroverk, men ej funnit nödvändigt, att ett sådant läroverk på statens bekostnad förses med byggnader, ansett sig böra i främsta rummet taga under öfvervägande betingelserna för den undantagsställning, som nya elementarskolan intager med afseende på beredandet för densamma af erforderliga byggnader; och får utskottet med afseende härå uttala, att Stockholms stad synes utskottet hafva liknande förmåner af nya elementarskolan, som andra städer hafva af de allmänna läroverk, som i dem äro förlagda, samt att man därför icke utan skäl kan begära af Stockholm med afseende å nya elementarskolan detsamma, som kräfves af andra samhällen i fråga om skyldighet att förse sina läroverk med nödiga byggnader.»

Det yttrandet synes mig vara fullkomligt riktigt, om fallet vore här, att det endast gälde att draga försorg om undervisningen för en del af Stockholms stads barn. Men som bekant har nya elementarskolan — hvilket äfven förut under diskussionen framhållits — en helt annan uppgift. Den har till ändamål att vara en försöksskola, der staten kan blifva i tillfälle att få nya läro-

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

metoder undersökta och få nya uppslag på undervisningens område pröfvade, innan de kunna gifvas en allmännare tillämpning. Är det nu verkligen så, att denna skola är en sådan försöksskola — och den siste talaren erkände ju äfven detta, hvilket jag ber att få taga fasta på — så måste man väl erkänna, att det här gäller icke en vanlig kommunal angelägenhet utan en angelägenhet af allmännare och större intresse, ett statsintresse, för hvars tillgodoseende det äfven tillhör staten att sörja. Det är ur den synpunkten, som Kongl. Maj:t bedömt frågan, och det är också från den synpunkten, och, då jag föreställer mig, att ingen utsigt torde förefinnas att på annan väg än den af Kongl. Maj:t föreslagna få den föreliggande frågan löst, som jag tillåter mig anhålla om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Walldén: Hufvudskälet för afstyrkande af Kongl. Maj:ts proposition, som blifvit af statsutskottet anfördt, har, såsom af den föregående ärade talaren framhölls, varit det, att utskottet föreställt sig, att det skulle kunna finnas någon förhoppning derom, att nya elementarskolans behof af nya skollokaler skulle genom Stockholms stad varda tillgodosedt. Jag får för min del säga, att jag icke tror, att denna förhoppning — om man vill kalla den så — är så synnerligt stor, ty det finnes faktiska omständigheter, på grund af hvilka man måste hysa mycket tvifvel om, att Stockholms stad genom sin kommunalrepresentation skulle vilja åtaga sig den byggnadsskyldighet, som nu här är i fråga.

Jag skall bedja att få erinra derom, att sättet, huru läroverken i Stockholm skola vara ordnade, och hvilka åligganden som dervidlag skola hvila på Stockholms stad, är efter inhemtande af Riksdagens medgifvande i de delar, der sådant erfordrades, af Kongl. Maj:t stadgadt genom ett kongl. bref af den 12 mars 1875, som sedermera i viss mån blifvit ändradt genom ett senare Kongl. bref, hvars datum jag nu icke erinrar mig. Genom dessa båda kongl. bref är förklaradt, att det i Stockholm skall finnas följande läroverk, nemligen ett fullständigt på latinlinien och ett fullständigt på reallinien på norrmalm och ett fullständigt på båda linierna på södermalm samt tre femklassiga allmänna läroverk, östermalms, Jakobs och Katarina. Nya elementarskolan omnämnes i dessa kongl. bref icke med ett enda ord. Till följd af 1875 års kongl. bref har Stockholms stad åtagit sig att åt nämnda sex läroverk tillhandahålla lämpliga skolhus jemte rektorsboställen eller motsvarande hyresersättning åt rektorerna. Detta åtagande har af kommunen fullgjorts på det sätt, att inom en jemförelsevis kort tid och på ganska dyrt förvärfvade tomter uppförts tre fullständiga läroverk och ett femklassigt, hvarjemte två gamla läroverk inköpts från vederbörande församlingar och dels ombyggts dels tillbyggt. Kostnaderna för samtliga dessa byggnader med tomter hafva i rundt tal uppgått till $3\frac{1}{2}$ millioner kronor, som naturligtvis måst upplånas. Dertill kommer, att staden försett dessa läroverk med nödiga inventarier och materiel, delvis af ganska dyrbar beskaffenhet. Utom annuiteterna på dessa byggnads- och anskaffningskost-

nader betalar staden årligen ett belopp af omkring 80,000 kronor dels till lönebidrag åt lärare, dels till hyresersättning icke blott åt rektorer, utan äfven åt lektorer och adjunkter samt e. o. lektorer och extra lärare. Man lärer väl således icke kunna neka, att den plan, som blifvit af Kongl. Maj:t stadfäst för ordnande af de allmänna läroverken i Stockholms stad, för såvidt det ålegat Stockholms stad, också blifvit fullständigt genomförd. Man har dervid icke varit njuigg på utrymmet, utan tilltagit det så, att det skulle räcka för en tid framåt. Jag har här i min hand en officiel uppgift af stadens byggnadschef, enligt hvilken utrymmet i de nuvarande 6 läroverkens klassrum lemna plats för ett lärjungeantal af 3,782, och han tillägger, att han vid denna beräkning icke upptagit specialsalar, såsom musikrum, ritsalar, undervisningsrum för kemi, fysik m. m., utan endast sjelfva klassrummen. Det finnes således, såsom jag nyss nämnde, plats för 3,782 lärjungar vid dessa 6 läroverk. Huru många lärjungar finnes det då för närvarande i samma läroverk? Jo, vid sista höstterminen uppgick det till 2,513. Det visar sig således, att derutöfver skulle, enligt byggnadschefens uppgift, finnas beqvämt utrymme efter alldeles samma grunder, som för närvarande tillämpas, för 1,269. Om jag nu också antager, att, på grund af nödvändigheten att göra eu jemnare fördelning inom klasserna och för att anordna allting fullt ändamålsenligt för undervisningen, detta antal måste något nedsättas, tror jag mig dock med trygghet kunna säga, att det finnes utrymme ännu för 1,000 lärjungar i dessa 6 skolhus, utan att staden behöfver vidkännas flera kostnader. Således finna herrarna, att äfven om nya elementarskolan icke skulle finnas, — något som jag visst icke önskar — vore det ändå plats i stadens nuvarande läroverk icke blott för det nuvarande antalet lärjungar i nya elementarskolan utan för ett vida större. Vid sådant förhållande vill det förefalla mig ganska litet sannolikt, att Stockholms stad skulle vilja åtaga sig en ny byggnadsskyldighet, sedan den med ganska stora kostnader fullständigt genomförd en af Kongl. Maj:t fastställd plan och derigenom beredt sig för en icke kort framtid tillräckligt utrymme.

Detta å ena sidan.

Å andra sidan står ju det efter min uppfattning högst angelägna behofvet, att nya elementarskolan blir försedd med de lokaler, som erfordras, för att den skall kunna fortgå i sin verksamhet som profskola eller försöksläroverk, och då man efter mitt förmenande icke kan hoppas vinna något resultat på den af statsutskottet anvisade vägen, finner jag mig för min del böra gå på den, som af Kongl. Maj:t angifvits. Det må vara sant, att sättet eller formen för de erforderliga penningemedlens beviljande är något ovanlig, men Kongl. Maj:ts förslag har dock den praktiska förtjensten, att det med en jemförelsevis obetydlig kostnad för staten dock löser denna högst angelägna byggnadsfråga, hvarför jag, herr talman, anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Billing: Allra först ber jag få anmärka, att det anslag, som i den kongl. propositionen begäres för en tillbyggnad af nya

Statslån för tillbyggnad af nya elementarskolans hus.
(Forts.)

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

elementarskolans hus, uppgår till en summa af mellan 100 och 110 tusen kronor, under förutsättning att skolan förmår att fullgöra amorteringen enligt planen, sådan den är föreslagen. Vidare vill jag, för att icke onödigtvis förlänga diskussionen, genast och utan alla fraser göra följande tre erkännanden: först, att det nu ifrågavarande läroverket är ett godt läroverk; vidare, att dess behof af förbättrade läroverks-hus är bestämdt ådaglagdt; och för det tredje, att det är önskligt att i landet finnes ett försöksläroverk. Jag skall också med anledning af hvad som yttras från statsrådsbänken göra ett fjerde medgifvande, nemligen att frågan om nya elementarskolan icke är en blott kommunal fråga utan innesluter i sig ett allmänt statsintresse. Men gent emot detta sista medgifvande vill jag framställa en annan sats, som jag tror vara lika obestriddig och som för utskottet varit sjelfva kardinalpunkten. Upphållandet af detta försöksläroverk tillgodoser icke blott ett allmänt intresse utan medför äfven åt Stockholms kommun fördelar, och detsamma bör således kunna vänta understöd både af dem, som se på det allmänna statsintresset, och dem, som äro böjda att göra något för Stockholms kommun och dess intressen.

Att nya elementarskolan är till fördel för Stockholm, det lärar väl icke af någon bestridas och har icke heller af någon blifvit bestridt. Om också icke Stockholm har alldeles samma fördelar af detta läroverk, som andra städer af sina, då Stockholm kunde beröfvas detsamma, men i alla fall hafva så många läroverk det behöfver, så synes det mig, då man tänker på huru högt andra städer värdera förmånen att besitta ett läroverk, och huru småstäderna med all magt sträfva för att behålla dit förlagda läroverk, huru små och obetydliga de än äro, som om man icke borde underskatta fördelen för Stockholm att det finnes en å ordinarie stat uppförd lärarepersonal äfven för ett läroverk, som kanske icke är alldeles nödvändigt. Den omständigheten, att detta läroverk är ett försöksläroverk, förringar icke kommunens fördel af detsamma utan förökar den tvärtom. Allt hvad här i dag blifvit sagt för att bevisa vigten och betydelsen af detta läroverk och värdet af de metoder, som der användas, kan naturligtvis utskottet använda för sin del för att dermed ådagalägga storheten af fördelen för Stockholm att hafva läroverket. Jag ber att få säga, att i dessa tider, då meningarne i pedagogiskt hänseende särskildt i Riksdagen stå så skarpt mot hvarandra, att man icke kommer ett tuppfjät framåt, skulle hvilket samhälle som helst i landet anse det som en verklig förmån, om inom detsamma vid ett statens läroverk undervisning anordnades på ett friare sätt, på ett sådant sätt, att äfven försök der kunde anställas. Att man i Stockholm äfven känt och erkänt den stora förmånen af detta läroverk, det visar sig deraf, att lärjungar aldrig fattats derstädes, ehuru terminsafgifterna der äro högre än på andra ställen. Jag har fått upplysning om, att redan nu finnas så många ansökningar om inträde ineliggande, att det antal öfverskridits, som kan i skolan mottagas, och vi hafva ännu långt till början af höstterminen. Detta har jag velat anföra för att styrka det stycke af utskottets motivering, som framhåller att

Stockholms stad af detta läroverk har en fördel, liknande den, som andra städer hafva af sina läroverk. Vid sådant förhållande synes det mig icke vara alldeles orimligt att vänta, det Stockholms stad skulle vilja göra något särskildt för detta läroverk. Det synes mig icke vara obilligt begärdt. Utsigterna huruvida staden skall göra något eller icke äro naturligtvis för mig alldeles okända; det enda jag kan säga är det, att jag från olika representanter i Riksdagen och bland Stockholms stadsfullmäktige har fått mycket olika svar på frågan rörande dessa utsigter, men det tillkommer naturligtvis icke statsutskottet eller mig, som skall försvara statsutskottet, att närmare ingå i pröfning af dessa utsigter. Men har utskottet haft rätt i sin uppfattning, att vid sidan af det allmänna intresset för ifrågavarande skola ligger ett särskildt orsintresse, synes det mig, som om statsutskottet haft tillräckligt fog att påpeka detta förhållande, och om statsutskottet dertill gått ett steg längre och icke blott påpekat detta utan tillika ställt i utsigt något, som har en stor real betydelse, så vida Riksdagen godkänner statsutskottets förslag, nemligen att man kunde öfverlemna alla till nya elementarskolan hörande fastigheter till Stockholms stad, så synes det mig, som om, ifall Stockholms stad ville öfvertaga dessa fastigheter och använda dem till ändamål, för hvilka de äro mera värdefulla än såsom lokaler och byggnadsplats för ett läroverk, på denna väg nya elementarskolan skulle kunna erhålla icke blott den behöfliga, men ganska litet tillfredsställande, nu föreslagna ombyggnaden utan äfven möjligen i framtiden få för sig bättre sörjdt genom en annan nybyggnad. Icke skall jag sörja, om Riksdagen visar sig särskildt välvillig mot denna skola, men jag kan icke neka till, att jag ansett det som min skyldighet såsom statsutskottsledamot att biträda utskottets nu föreliggande förslag samt äfven biträda motiveringen till detsamma, och anhåller jag därför, herr talman, att få yrka bifall till nämnda förslag.

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.
(Forts.)*

Herr Törneblad: Det var ganska fägnesamt att höra den siste talaren göra åtskilliga erkännanden i frågan, som naturligtvis spara en längre diskussion. Men han har i det sista af dessa erkännanden fläckt in ett litet ord, som tog bort en del af detsamma. Han sade, att han erkände denna fråga vara icke *blott* en kommunal fråga. Ordet »blott» var mycket skickligt infogadt, men jag skall försöka få bort det. På detta sista erkännande, sådant det af honom formulerades, följde ett försök till analogibevis, lydande ungefär sålunda: andra städer hafva stora fördelar af hos dem förlagda läroverk, alltså skall Stockholms stad hafva fördel af nya elementarskolan. Ja, Stockholms stad har fördel af de sex läroverk, som den sjelf har att bestrida byggnadskostnaden för, och denna fördel är så stor, att staden icke behöfver den lilla fördel, som ligger i att hafva ett sjunde, hvilket dertill skulle delas mellan staden och staten på sådant sätt, att det å ena sidan alldeles icke vore säkert, att, i fall staden skulle vilja hafva ett undervisningsförsök der utfördt, staden dertill hade rättighet, och det å andra sidan icke heller vore känt, i hvad mån statens rätt skulle

Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.
(Forts.)

kunna inskränkas genom kompaniskapet med staden. Detta försöksläroverk blefve i sådant fall ett deladt läroverk. Jag behöfver dock icke mycket vända mig mot den bevisningen, ty lyckligtvis har jag att tillgå en auktoritet, som i frågan är afgörande, och denna är Riksdagens statsutskott, hvilket, om jag så får säga, uttryckligen tagit bort det lilla ordet »blott». Det var statsutskottet vid 1853—54 års riksdag, eller just då elementarskolan fick sin nuvarande byggnad. Vid sitt tillstyrkande af detta anslag framhåller statsutskottet — detta är anfördt i regeringspropositionen till maj-Riksdagen 1887 — »att skolordningens allmänna föreskrifter om lärohusens byggnad och underhåll icke äro tillämpliga på nya elementarskolan». Jag tror, det behöfves icke mycket mera. Då anslag beviljades till nya elementarskolans byggnad, säger utskottet tydligen: detta är statens sak. Staten har ju då också fortfarande, om den vill uppehålla ett försöksläroverk, pligten att se till, att försök der kunna anställas, men i det skick, hvori nya elementarskolans byggnader för närvarande befinna sig, lämpar sig icke läroverket för att med framgång der anställa nya försök, och särskildt lämpar det sig icke att göra försök med en så vigtig sak som ämnens valfrihet, ty lokalerna äro icke af den beskaffenhet, att de med fördel tillstädja sådant. Hvad nu det beträffar, att Stockholms stad skulle möjligen finnas villig att öfvertaga fastigheten och i stället åtaga sig byggnadsskyldigheten, är det min enskilda öfvertygelse, att Stockholms stad, som redan gjort så mycket för sina läroverk, icke är hägad dertill. Det är möjligt, att jag misstager mig, men påtagligen kan ett sådant åtagande från stadens sida icke ske, förrän fråga derom blifvit framställd. Skulle frågan besvaras med nej, har ett ytterligare uppskof åstadkommits i den redan 1887 af regeringen såsom angelägen framhållna frågan om nya elementarskolans förseende med nya lokaler. Jag skulle kanske kunna vara med om ett sådant uppskof, ehuru jag förtutser resultatet, om det verkligen vore fråga om någon så stor utgift för staten. I sådant fall kunde jag fatta statsutskottets betänkligheter, men då utgiften, såsom mycket riktigt angifvits, efter beräkning af det räntefria lånets verkliga värde, icke är mycket mer än 100,000 kronor, föreställer jag mig, att hvad nu föreslagits vore ett synnerligen godt sätt att lösa den länge sväfvande frågan. Visserligen kunde jag, liksom en annan talare, önska, att ny- eller tillbyggnaden af detta läroverkshus hade blifvit ändå bättre, men jag tror, man har allt skäl efter frågans föregående behandling samt med hänsyn till det sätt, hvarpå den nu föreligger, att icke gripa efter skuggan och sålunda mista köttstycket.

Hvad återbetalningen af lånet angår, är det icke sannolikt, att den skall möta svårigheter, äfven om terminsavgifterna höjas, ty i motsats mot öfriga statens läroverk förhåller det sig med nya elementarskolan så, att antalet elever, som äro befriade från terminsavgifternas utgörande, är ytterst litet. Enligt uppgift i skolans sista årsredogörelse, utgjorde antalet befriade från erläggande af terminsavgifterna, hvilka dock äro större än i statens öfriga läroverk, icke mer än omkring 3 procent af det hela. Samtidigt uppgick minsta

procentantalet från afgifter befriade vid öfriga läroverk i Stockholm till omkring 13, och vid norra latinläroverket voro till och med 19 procent befriade. Detta talar till förmån för den utsigt, som blifvit stäld af regeringen, att man skall genom terminsafgifter få in summan af 5,500 kronor årligen till betäckande af det räntefria lånet. Under sådana förhållanden tillåter jag mig, om också på annat ställe byggnaden skulle kunna blifva bättre, läget friare samt lek- och öfningsplatsen större, att framhålla dels vigten af att redan nu något göres och dels förmånen af att kunna bibehålla det i många afseenden gynnsamma läge, som skolan har, gynnsamt derigenom att det är centralt, under det vissa andra läroverk måst flyttas till Stockholms utkanter, helt enkelt därför att andra tomter icke funnits att tillgå. Här deremot har man tillfälle att begagna den nuvarande tomten, hvilken, om också inskränkt, erbjuder den stora fördelen af centralt läge, som för ett profyläroverk är af icke ringa betydelse. Jag tror således, att man vid ett bifall till föreliggande förslag icke gör annat än fortgår på en bana, som Riksdagen en gång har beträdd, nemligen upprätthållandet af ett profyläroverk, samt att man dervid iakttager, hvad i dag af flere talare framhållits såsom önskvärdt och äfven är fullkomligt rätt att iakttaga, nemligen nödig sparsamhet. Ty enligt det för 1887 års Riksdag framlagda förslag till ombyggnad, skulle densamma hafva kostat i rundt tal 450 tusen kronor, hvartill kommer värdet af den ganska dyrbara tomten, som hade kunnat säljas eller användas för andra ändamål. Statens verkliga utgift skulle nu icke gå till fullt en fjerdedel af nämnda summa. Man har således nu iakttagit nödig sparsamhet och på samma gång sört för ett läroverk, som staten redan för länge sedan ansett sig böra inrätta och upprätthålla till gagn icke blott för Stockholms stad, utan lika mycket för hela landet.

*Statslån för
tillbyggnad
af nya
elementar-
skolans hus.*
(Forts.)

Herr Almström: Då jag liksom flera föregående talare ämnar yrka afslag på utskottets och bifall till Kongl. Maj:ts förslag, skall jag icke trötta kammaren med ett upprepande af de skäl, som anförts till förmån för den kongl. propositionen. Jag vill blott, då under diskussionen framhållits, att nya elementarskolans nuvarande tomt icke lämpar sig för en tillbyggnad af huset, påminna derom, att inom de centrala delarne af Stockholm svårigen någon tomt, passande för bebyggande med läroverkshus, kan anskaffas för mindre kostnad än närmare en million kronor. Då det nya realläroverket för ett antal år sedan skulle uppföras, var jag en af de delegerade, som af stadsfullmäktige erhållit uppdrag att föreslå lämplig plats för detsamma, och vid de undersökningar, som då gjordes, befans det, att ingen annan tillräckligt stor och lämplig plats var att tillgå å Norrmalm än i närheten af det s. k. Träsket vid Roslagstullsgatan. Kostnaderna för byggnadens förläggande till centralare delar af staden skulle hafva blifvit orimligt höga till följd af de höga tomtvärdena. Om äfven nya elementarskolans nuvarande tomt ej kan anses fullt fördelaktig på grund af det inskränkta utrymmet, tror jag dock i likhet med en föregående talare,

*Statslån för
tillbyggnad
af nya ele-
mentarsko-
lans hus.*
(Forts.)

att det centrala läget äfven bör tagas i betraktande såsom en särdeles viktig omständighet.

Under diskussionen har äfven yttrats, att ifrågavarande skola vore till förmån endast för Stockholms stad och dess invånare. Jag tror, att detta påstående behöfver något modifieras. Enligt meddelade upplysningar utgör nemligen antalet lärjungar för närvarande 306, af hvilka 43 eller mer än 14 proc. icke tillhöra Stockholms kommun.

Jag ber att få instämna med dem, som yrkat afslag på utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Larsson, Liss Olof: Då jag begärt ordet, är det icke för att säga annat än godt om ifrågavarande läroverk. Så vidt jag kunnat inhemta, är det bra. Men jag har icke tyckt det vara rätt att, såsom några talare gjort, på de öfriga läroverkens bekostnad så mycket upphöja detta läroverk. Det skulle enligt deras uttalanden vara så öfverlägset alla andra, att en jemförelse icke ens vore möjlig. Jag föreställer mig, att i vårt land äfven andra läroverk finnas, som äro utmärkta, och att man icke behöfver ned-sätta dem för att höja detta.

Jag begärde ordet för att fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att man från så många håll talat om och framhållit detta läroverk såsom ett statens läroverk, och att det således är statens skyldighet att hålla det vid magt samt bygga hvad som behöfves. Men i sådant fall är det besynnerligt, att man slutar med hemställandet att bevilja ett räntefritt lån. Staten är själf egare till ifrågavarande skola, säger man, och den skulle således lemna det räntefria lånet till sig själf. Detta är ett ovanligt sätt att gå till väga. Jag har förut i Riksdagen och särskildt i statsutskottet varit med, då frågan om nybyggnad för detta läroverk förevarit, och särskildt kommer jag i håg frågans behandling 1887. Nu vet jag icke, att det någonstädes är bestämdt, att detta läroverk skall hafva ett så stort antal elever, som för närvarande är fallet, eller 300. Det uppgafs då i statsutskottet, att det ursprungligen var afsedt för 100 lärjungar, hvilkas antal dock sedermera ökats till 200; nu skulle det utgöra 300. Då man från stockholmsbanken så alldeles bestämdt påstått, att det icke behöfves flera skolor än de 6 läroverk, för hvilkas byggnader Stockholms stad ansvarar, och att, oberäknadt nya elementarskolan, fullt tillräckligt utrymme finnes för alla, som söka inträde vid skolorna i Stockholm, der det fins mer än 1,000 platser lediga, så förefaller det mig, som om man borde kunna återgå till det antal lärjungar, som förut varit det högsta, nemligen 200. Visserligen kan den nuvarande byggnaden icke jemföras med de nya läroverkspalats, som på senaste tiden uppförts; men obestriddigt är, att utrymmet, då lokalerna nu begagnas af 300 lärjungar, blir större, om deras antal minskas till 200. Men, säger man, läroverken hafva i allmänhet växt ut, så att de äro större än förut, och att därför, då en mönsterskola behöfves, antalet lärjungar i denna äfven bör vara större, än hvad förut var erforderligt för en prof- och mönsterskola. Men då lärer det icke

blifva nog härmed, ty då läroverk finnas, som hafva mycket större elevantal, och mönsterskolan bör hålla jemna steg i detta afseende, så kommer man att säga: »mönsterskolan bör hafva lika stort antal elever, som finnes vid något af våra största läroverk» — och då lär det icke vara värdt att bygga på tomten vid Hötorget, utan då måste en annan plats blifva nödvändig.

Från stockholmsbänken har man påstått, att staden icke har behof af ifrågavarande skola. Fördelen har man dock erkänt, och denna torde icke vara så ringa, då det upplyses, att nya elementarskolan tagit emot flera inträdessökande, än utrymmet medgifvit, och ändå afvisat många inträdessökande, under det de öfriga läroverken hafva hundratals lediga platser att disponera öfver. Nu söker man sig in till nya elementarskolan, oaktadt man vet, att utrymmet der är mindre, än det borde vara. Detta visar, att man i Stockholm uppskattar fördelen af att hafva denna skola, som icke är alldeles lika med de öfriga. Men är det så, att den icke är till särskild fördel för Stockholms stad, och staden icke vill göra något för att öka det erforderliga utrymmet, så lär det ändå mindre vara en angelägenhet för landet i dess helhet, att denna profskola är så stor, som man nu anser att den bör vara, i synnerhet som endast ett ringa antal af lärjungarne tillhör annan ort än Stockholm. Jag förstår naturligtvis icke detta, men jag har hört andra säga, att det behöfves visst icke 300 elever för att skolan skall kunna verka såsom en försöksskola, utan att försök mycket väl kunna anställas äfven med ett mindre antal lärjungar. Det lär derför icke komma till annat resultat än utskottets, nemligen att afslå den kongl. propositionen; och yrkar jag således bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Gilljam: Då redan från statsrådsbänken regeringens ståndpunkt i frågan blifvit uttalad, ber jag att blott få göra några tillägg, hvartill jag funnit anledning under den stund, jag varit i tillfälle att åhöra diskussionen.

Jag vill då först säga, att den tanken, att staten skulle öfverlemna till Stockholms stad den tomt, på hvilken nya elementarskolans hus är uppfördt, och det stycke, på hvilket utvidgningen är påtänkt, väl ändå är ett temligen opraktiskt förslag. Denna tomt ligger i ett kvarter, der staten förut har tekniska skolan, vidare generalstabens litografiska anstalt samt statybildhuggarebostället; d. v. s. hela kvarteret är nu statsverkets tillhörighet. Det finnes under sådana förhållanden icke mycken anledning antaga, att en transaktion skulle kunna vidtagas af den beskaffenhet, som här framstälts såsom möjlig.

Hvad den siste talarens anmärkning beträffar, att det skulle vara litet eget, att staten skulle gifva ett lån åt sig sjelf — ty, säger han, det påstås, att nya elementarskolan är en statens skola,

*Statslån för
tillbyggnad
af nya ele-
mentarsko-
lans hus.*
(Forts.)

*Statslån för
tillbyggnad
af nya ele-
mentarsko-
lans hus.
(Forts.)*

och nu begäres för nya elementarskolan ett lån af staten — kan det visserligen vid första påseendet se egendomligt ut, och det har också hos Riksdagen gjorts framställning om att få frågan löst på ett mycket enklare och naturligare sätt genom att Riksdagen skulle bevilja ett direkt anslag till nybyggnad af nya elementarskolans hus. Men få läroverk hafva varit utsatta för så många motgångar i afseende på realiserandet af förhoppningen om nybyggnad som just nya elementarskolan, och man kan väl erkänna, att detta är ett sista förtvifladt försök att få denna fråga löst, som måste lösas, såvidt man icke vill sätta nya elementarskolans tillvaro på spel.

Den siste talaren nämnde också, att det enklaste och naturligaste sättet skulle vara att minska lärjungeantalet, hvilket från början varit bestämdt till 100, sedermera ökats till 200 och nu utgjorde 300. I det afseendet har direktionen för nya elementarskolan, liksom ock Kongl. Maj:t, gjort sig all möda att framhålla, att en sådan lösning af frågan vore den sämsta möjliga. Om nya elementarskolan skall kunna fullgöra sin uppgift att vara en profskola, måste den hafva ett lärjungeantal, som är i någon mån likartadt med det, som förekommer vid de vanliga skolorna. Och äfven om man satte ned lärjungeantalet till 200, kunna de nuvarande lokalerna icke på något sätt anses vara tillräckliga för skolans behof.

På grund af alla de argument, som jag dels sjelf hört här framhållas, dels genom andra vet här hafva förut blifvit framhållna, har jag intet annat att tillägga, än att jag på det lifligaste ber att få förorda bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Nya elementarskolan har sin synnerligen viktiga uppgift att fylla. Den har varit nyttig och skall äfven framgent vara af behofvet påkallad. Den har hittills fyllt sin uppgift väl. Den har speciellt i afseende på lärarnes förmåga att prestera goda läroböcker intagit ett verkligen framstående rum i läroverkens historia. Och jag tror, att detta läroverk fortfarande skall häfda sin vunna ställning, såvidt det befrias från de ytterst ogynsamma förhållanden, med hvilka det har att kämpa till följd af otillräckliga och oändamålsenliga lokaler, om hvilka det i ett officielt intyg heter, att de äro de sämsta i Stockholms stad.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare derpå att kammarerna, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla Kongl. Maj:t i ämnet gjorda framställning; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

*Statsbidrag
till ny bygg-
nad för all-
männa läro-
verket i Umeå.*

41 punkten.

Herr von Hedenberg: Den brand, som öfvergick staden Umeå år 1888, förstörde alla allmänna byggnader inom staden, jemte största delen af de enskilda. Staden är belägen längs med Umeå-elf och branden började i den ena, norra, ändan af staden och gick

sedan öfver nästan hela återstoden. Sedermera hafva, dels genom brandstodens erhållande för de allmänna byggnaderna och dels genom bidrag ifrån både staden och länet dessa allmänna byggnader, nemligen kyrkan, rådstugan, folkskolan, fattighuset m. fl., blifvit å nyo uppbyggda. För skolan är en tomt förvärfvad samt en del byggnader derå uppförda, men sjelfva skolhuset har staden icke förmått åstadkomma, utan skolan är inrymd i en privat byggnad, som för detta ändamål upplåtits. Det torde väl då vara klart för en och hvar, att detta förhållande icke kan i längden fortvara. De bidrag, som staden och länet nu hafva lemnat, uppgå icke till mer än 72,000 kronor, och den byggnad, som man nu önskar uppföra, är beräknad att gå till något öfver 190,000 kronor.

Nu är det visserligen möjligt, och det har också i den reservation, om hvilken vi de flesta ledamöter från denna kammare inom utskottet enat oss, uttalats, att någon inskränkning i den tillämnade byggnaden skulle kunna göras, och att således anslaget i någon mån skulle kunna nedsättas. Det är likväl icke endast detta, som varit anledning till denna afprutning af det utaf Kongl. Maj:t begärda anslaget för den ifrågavarande byggnaden, utan orsaken till nedprutningen ligger deri, som också framhålles i utskottets betänkande, att icke några bidrag till läroverksbyggnader i städerna varit lemnade under det nu rådande representationsskickets tid, och att särskild framställning från Kongl. Maj:t angående läroverksbyggnad i Östersund icke blifvit af Riksdagen bifallen. — Dock hvad denna senaste fråga vidkommer, tror jag, ehuru jag visserligen icke erinrar mig det bestämdt, att den just inom denna kammare blef bifallen, och att man sålunda äfven här har att hoppas på ett bifall åtminstone till det nedsatta anslag, som i reservationen begäres.

Angående statsbidrag till läroverksbyggnader, må tillåtas erinra kammaren, att högst betydliga dylika under nu lefvande generations tid lemnats både till sådana städer, som öfvergåts af brand, och till andra städer. Så har t. ex. till Falun lemnats ett anslag af 40,000 kronor, till Venersborg 60,000 kronor och till Upsala 100,000 kronor o. s. v. — men kammaren tycker ju icke om siffror! Således skall jag icke vidare dermed trötta. — Oaktadt således statsbidrag till skolbyggnader varit gifna, tror jag dock icke numera, att man vågar ställa upp frågan i den form, att bidraget endast må anses såsom ett anslag till en läroverksbyggnad, utan jag vädjar till kammarens välvilja mot detta af olycka drabbade samhälle, att det måtte få en *brandskadehjelp* under den form, reservanterna begärt.

En annan anledning till afslag från utskottets sida var också den, att man ansåg det finnas för många läroverk och att det kanske kunde vara skäl att icke genom beviljande af detta anslag uppmuntra till ökning af deras antal. Jag vill då erinra kammaren derom, att norr om Gefle finnes icke ett fullständigt läroverk på båda linierna, utom i Umeå. Alla de andra allmänna läroverken i Norrland äro fullständiga, antingen endast på latinlinien eller endast på den reala linien. Umeå läroverk är dessutom beläget

Statsbidrag till ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå.
(Forts.)

Statsbidrag till ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå.
(Forts.)

så, att det upptager elever från ett område, som på den ena sidan har en utsträckning af 30 och på den andra sidan en utsträckning af 25 mil. Det synes således vara temligen påtagligt, att der bör finnas ett ordentligt läroverk.

Jag skall på dessa skäl, herr talman, anhålla att få yrka bifall till reservanternas förslag, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att såsom bidrag till uppförande af en ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå på extra stat för år 1895 beviljas ett anslag af 60,000 kronor.

Friherre Kliingspor: Då jag varit med om utskottets förslag, sådant det här föreligger, måste jag anhålla om bifall till det samma.

Frågan gäller här, om Riksdagen skall bevilja bidrag till byggnad af ett skolhus i Umeå. Då under senare perioder sådana byggnadsfrågor förekommit, har Riksdagen beslutat att icke medverka härtill, utan ansett, att de uppoffringar, som staten gör för lärarekrafter och dylikt, äro af den beskaffenhet, att ytterligare utgifter för skolbyggnader icke böra ifrågakomma. Då denna fråga för några år sedan var före i kammaren, tog jag mig friheten påpeka, hvari dessa uppoffringar bestodo, och jag framhöll då, att ett fullständigt elementarläroverk kräfde en minimikostnad för hvarje elev af något öfver 200 kronor. Men då ett läroverk icke är fullständigt, d. v. s. icke har mellan 300 och 400 elever utan ett lägre lärjungeantal, stiga naturligtvis kostnaderna för hvarje elev ganska betydligt. Så t. ex. uppgick kostnaden i Strengnäs till omkring 700 kronor per elev och vid åtskilliga af de norrländska läroverken hafva beloppen vexlat mellan 500 och 800 kronor per elev. Då man sålunda varit uppe vid dessa höga kostnader, torde med fog kunna sägas, att man för samma pris kunde sätta en särskild lärare för hvarje elev. Jag anser således, att man gått för långt i detta afseende. Jag anser, att representationen redan för 40 år tillbaka, då frågan om undervisningen vid läroverken förevar och omhändertogs af staten, gick för långt i offervillighet. Att inrätta ett fullständigt läroverk i hvarje län, kunde varit befogadt, men nu hafva vi icke mindre än 36 sådana läroverk i landet. Då man gått till en sådan ytterlighet och då nu för tiden alla sträfvanen gå ut på att försöka få fram läroverk i en mera praktisk riktning, torde det vara en riktig tanke att, för att kunna bekosta dessa, söka inskränka utgifterna för de andra läroverken.

Det har framhållits såsom en hårdhet emot kommunerna, om, sedan de byggt sina läroverkshus, staten icke vidare skulle uppehålla kostnaderna för undervisningen derstädes. Men då, såsom här är fallet, ett läroverkshus upphört att finnas, till följd deraf att det helt och hållet brunnit ned, då existerar icke vidare ett sådant förhållande. Här, om någonsin, torde tidpunkten vara inne att se till, om man icke genom en omorganisation kunde få fram ett resultat, som medförde fördelar för begge parterna, men på ett billigare sätt, vare sig genom inrättande af ett gymnasium eller på

annat sätt. Denna fråga har dock nu icke blifvit berörd, utan det är endast fråga om att bygga upp läroverkshuset på nytt.

I afseende på elevantalet hade Umeå, enligt 1890 års statistik, 144 elever. Det fans endast 3 allmänna läroverk i riket, som hade ett mindre antal, nämligen Strengnäs, Luleå och Hudiksvall. Då dertill kommer, att Umeå är en liten stad med ett par tusen invånare, tror jag, att den fråga med fog kan framställas, om denna stad är berättigad att hafva ett fullständigt läroverk och derigenom ådraga staten så stora kostnader, och om det är klokt, att staten befäster denna sak genom att lemna hjälp till sjelfva läroverksbyggnaden, allt i strid med den princip, som under de senare 15 åren af Riksdagen iakttagits, och äfven i strid med den nya riktning inom undervisningen, som numera börjat göra sig gällande.

Att staden varit utsatt för en stor eldsolycka, det är väl sant, men jag tror också, att det är riktigt, att staden på ett sätt, som icke varit fullt öfverensstämmande med en god hushållning, manövrerat med de stora penningmedel, som den fått från olika håll. Det kan vara skäl för staden att tänka på att försigtigt och sparsamt begagna sig af de lånemedel, som den skaffat sig, på det att dessa sedan icke måtte blifva allt för tryckande.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Billing: Då kammaren nyss bifallit den kongl. propositionen rörande nya elementarskolan i Stockholm, ser jag deri ett godt och säkert omen för att Första Kammaren också skall bifalla reservanternas förslag i förevarande punkt.

Om Umeå allmänna läroverk kan med allt skäl, såsom skett i fråga om nya elementarskolan, sägas, att det är ett godt läroverk, men man kan äfven om detta läroverk säga, att det icke blott har en dålig lokal, utan, hvad värre är, att det icke har något läroverkshus alls, ty det är för närvarande inhyrdt i ett privat hus, som icke lämpar sig till lokal för läroverk. Nu har visserligen den siste talaren ställt frågan om ett bidrag till uppförande af ett nytt läroverkshus i Umeå i sammanhang med den stora omorganisationsplan för våra läroverk, som han i sitt hufvud sysselsätter sig med, och kanske också åtskilliga andra än han. Jag hemställer likväl, huruvida det kan vara skäl att, på grund deraf att åtskilliga finnas, som anse, att hela vårt läroverkswäsende borde omstöpas, här skada ett läroverks arbete, så länge detta läroverk dock finnes och så länge det arbetas efter fastställd ordning.

Vidare vill jag hemställa till kammaren, om den siste talarens, utan all slags bevisning, framkastade funderingar derom, att Umeå allmänna läroverk skulle kunna indragas, bör inverka på kammaren, då det icke finnes den ringaste utredning om att detta läroverk kan eller bör indragas. Detta är ett läroverk, som är beläget i Norrland, och i detta fall, om någonsin, bör man väl akta på de ofantligt stora afstånd, som förefinnas i detta landskap. Jag hoppas och tager det för afgjort, att icke de funderingar, som den siste talaren utkastade, skall hafva något inflytande på denna frågas

Statsbidrag till ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå.
(Forts.)

*Statsbidrag
till ny bygg-
nad för all-
männa läro-
verket i Umeå.*
(Forts.)

afgörande, men jag hoppas också, att det skäl, som statsutskottet anfört och hvilket i och för sig sjelf har mera betydelse, icke heller skall inverka på Första Kammaren. Utskottet har nemligen såsom skäl för afslag sagt, att representationen har under senare tider nekat begärda anslag till understöd för uppförande af nya läroverkshus. Som jag redan i utskottet sade, upprepar jag nu, att då man upphöjt ett sådant sätt att gå till väga med det högtrafvande namnet *princip*, så saknar man allt berättigande derför, ty det är icke någon princip, som ligger till grund för denna sak, det är helt enkelt en regel, som man af opportunitetsskäl ställt upp för sig, och som är ganska lämplig, då man vill slå i hjel icke blott obefogade, utan äfven befogade anspråk på understöd. Här är säkerligen icke något annat skäl för afslag, åtminstone på hvad i reservationen föreslagits, än det, att Riksdagen sagt nej åtskilliga gånger förut i liknande frågor. Emot detta ställer jag upp det, att till Riksdagen har förut icke ställts någon fråga i sådan form och med den accent, som den Umeå stad nu framställt. Förut har icke en af eld alldeles förhärjad stad kommit fram med en sådan begäran. Och om så skulle en gång framdeles hända, om en sådan olycka skulle träffa ett litet samhälle i vårt land, att en eldsvåda förhärjar det, tror jag icke, man skulle göra orätt vare sig i ett eller annat afseende, om man också då lemnar ett understöd. Här är icke fråga om några rättsanspråk, utan här är helt enkelt fråga, om man vill visa Umeå den, jag kan gerna säga det, barmhertigheten att understödja staden, så att den icke, då den redan blifvit så svårt skadad af eldsolycka, också skall lida öfver måttan i förevarande hänseende.

Jag anhåller om bifall till reservationen.

Herr Crusebjörn: Efter det förord, som här blifvit lemnadt för bidrag till uppförande af nytt läroverkshus i Umeå, skulle jag egentligen icke hafva mycket att tillägga, men jag anser mig dock böra framhålla, att ställningen i afseende å Umeå läroverks återuppbyggande är, för så vidt något statsunderstöd icke lemnas, mycket bekymmersam. Utaf de föreliggande handlingarna hafva herrarne varit i tillfälle att se, att staden gjort en uppoffring för åstadkommande af nytt läroverk af icke mindre än 93,700 kronor. Detta är ett belopp, som för detta lilla samhälle är otroligt mycket, då man tager i betraktande, att till följd af eldsvåda största delen af staden för några år sedan gick förlorad och måste å nyo uppföras. Staden hade före branden utmärkta affärer, och just då var man i färd med att fatta beslut om ombyggande af läroverket. På grund af eldsvådan måste allt göras om; och det är gifvet, att man nu måste följa med tidens fordringar. Man kan således icke nöja sig med de små anspråk, som äldre tider hade; ny tillfredställande regleringsplan måste uppgöras för staden; vidare måste gatorna omläggas och andra offentliga hus uppföras, såsom rådhus, ny kyrka, folkskolehus, af hvilka staden byggde tre, deraf ett af sten. Vidare hafva åtskilliga hamnbyggnader behöft verkställas; hamnkajen förstördes vid eldsvådan. Allt detta måste ersättas, hvilket, såsom

*Statsbidrag
till ny bygg-
nad för all-
männa läro-
verket i Umeå.*
(Forts.)

hvar och en kan förstå, kräfde betydliga uppoffringar; och staden skulle ej heller stått ut dermed, om icke ädelmodiga män trüdt emellan. Genom deras uppoffringar har staden kommit i åtnjutande af donationer till ett belopp af icke mindre än 200,000 kronor. Man kan således fatta, huru svårt det skulle vara, om icke något bidrag af statsmedel erhöles för det här ifrågavarande ändamålet. Det har visserligen anmärkts, att ritningarna till det nya läroverks-
huset äro tilltagna i för stor skala; de äro tilltagna efter ett elevantal af 300. Men jag tror, att det vore i hög grad kortsynt att bygga för ett lägre elevantal. Före branden var elevantalet inemot 200, men som derefter bostäder icke funnos för ynglingarne inom staden, utan de fleste, som skulle besöka läroverket, måste bo i byar omkring staden, gick antalet ned till 140. Sedan har dock elevantalet varit i ständigt stigande, och man har all möjlig utsigt att snart få se det gå upp till det gamla antalet. Med lättare och bättre kommunikationer till Umeå är det äfven säkert, att elevantalet kommer att än vidare stiga högst betydligt, icke minst därför, att Umeå är det enda äfven på reala sidan fullständiga läroverk norr om Sundsvall. Både Norr- och Vesterbotten äro i ganska lifligt framåtskridande, och folkmängden i dessa län är i stadig tillväxt, då den ty värr i så många andra län är i nedgående. Jag tror således, att om nu anslaget skulle stanna vid 60,000 kronor, såsom reservanterna föreslagit, så blir det en nödvändighet för stiftstyrelsen och för orten att göra alla möjliga ansträngningar för att kunna bygga för det tänkta elevantalet, nemligen 300, och att sålunda icke göra någon nedsättning i kostnaden, om det kan undvikas. Det är dyrt att bygga i ett norrländskt samhälle och därför har siffran stält sig dryg.

Jag vill nu icke upptaga kammarens tid vidare, då inga andra anmärkningar gjorts mot reservanternas framställning än de som redan blifvit så kraftigt vederlagda, utan anhåller få uttrycka den förhoppning, att kammarens ledamöter så allmänt som möjligt skola behjerta det viktiga målet för denna aflägsna bygd, som i ekonomiskt afseende ännu icke är nog kraftig att kunna, på sätt, den önskar, tillfredsställa de nödvändiga behofven.

Herr Alin: Äfven jag skall anhålla att få instämman i det yrkande, som blifvit framställt af herr Billing. Det kan vara godt och väl att fasthålla en sådan regel, som under en lång tid blifvit följd med afseende å beviljande af anslag sådana som detta, men det kan, såsom också påpekats, inträffa förhållanden, som göra det nödvändigt att afvika från denna regel, och här föreligger, efter min tanke, ett sådant fall. Jag känner sjelf litet till förhållandena i Umeå; jag har varit der två gånger i egenskap af censor och har varit i tillfälle att få intryck af de ofantliga svarigheter, med hvilka det tycks vara förenadt för denna stad att resa sig ur askan. Och jag har äfven fått upplysning om de stora utgifter, denna stad nödgats underkasta sig för att kunna resa sig, till följd hvaraf det också är så godt som oafvisligen nödvändigt, för den händelse det

Statsbidrag till ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå.
(Forts.)

läroverk, som der finnes, skall kunna motsvara sitt ändamål, att staden i nu ifrågavarande fall får understöd af staten. För staten är det af största vikt, att detta läroverk, som är fullständigt på alla linier — och, om jag icke misstager mig, i detta afsende det enda norr om Gefle — får en sådan lokal, att läroverket på tillfredsställande sätt må kunna skötas.

Med afseende på den ärade talarens på vestgötabänken yttrande angående lärjungeantalet, anser jag mig böra fästa uppmärksamheten på, att alla beräkningar uti ifrågavarande fall måste sväfva i luften, då de äro hemtade från den tid, då staden ännu befann sig under omedelbart inflytande af den härjande eldsvåda, hvarur staden ännu icke hunnit resa sig.

Helst skulle jag önska bifall till Kongl. Maj:ts förslag, men sådana som förhållandena nu föreligga, anser jag mig böra förena mig i yrkandet på bifall till reservationen.

Friherre Klingspor: Med den siste talarens yttrande, att mina siffror sväfvade i luften, ber jag få säga, att det är sant, att lärjungeantalet minskats efter branden. Men tager jag den siffra, herr Crusebjörn nämnde såsom betecknande elevantalet före branden, nemligen 200, så kunna vi, om vi se på föregående punkt angående byggnadslån till nya elementarskolan, läsa en dräpande kritik öfver läroverk med så ringa elevantal. Om också lärjungarnes antal är emellan 150 och 200, gäller i alla fall den sats, som jag framhållit.

Herr Cederberg: Med afseende å den siste talarens anförande ber jag få erinra, att då det var fråga om nya elementarskolan och lärjungeantalet der, var det fråga om det lärjungeantal, som vore behöfligt för en försöksskola, om jag så får uttrycka mig. Med Umeå är så icke förhållandet, utan detta läroverk är ordnad på samma sätt, som statens öfriga skolor äro ordnade. Beträffande de siffror, som den ärade talaren först anförde, torde de tåla någon liten justering. Han uppgaf folkmängden i Umeå till ett par tusen. Den är nu mellan 3,400 och 3,500. Elevantalet uppgaf han till 144 — hvilket naturligtvis är riktigt efter 1890 års statistik — men i närvarande stund är det 167, och säkerligen skulle det varit betydligt större, om ej de ytterst klena lokaler, som för närvarande der finnas, lade hinder för mottagande af större elevantal.

Hvad han yttrade om att Umeåborna skulle misshushållat med sina tillgångar, må stå för hans räkning. Jag tror icke det är berättigadt.

Friherre Klingspor: Jag vill endast fråga: om ett läroverk brinner ned och man lyfter brandstoden och använder den till att bygga gymnastikhus för, kan detta kallas klokt? Borde den icke i stället reserveras för den viktigare saken, som är sjelfva läroverket?

För öfrigt tror jag det vore lätt att bemöta ett par andra saker. Jag vill dock endast framhålla, hvad jag nyss nämnde i fråga om nya elementarskolan, då det på sid. 105 i betänkandet står, att,

under förutsättning att lärjungarnes antal vore 200 och med en beräkning af 30 lärjungar i hvar och en af skolans fem nedre klasser, eller 150 lärjungar i dessa tillsammans, »blott 50 lärjungar skulle återstå för gymnasialklassernas båda linier, hvilket ju innebure en uppenbar orimlighet». Ett så kraftigt yttrande som detta måste kunna tillämpas ganska allmänt och gälla vare sig det är fråga om ett försöksläroverk eller ett annat. Jag tror, att det som allmän regel kan sägas, att ett läroverk får lof att hafva ett nägorlunda fullständigt antal elever.

Statsbidrag till ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå.
(Forts.)

Beträffande elevernas antal i förhållande till lärarnes, så fans det, om jag ser på Umeå, efter 1890 års statistik — den enda, jag haft tillgänglig — 1 lärare på 8 elever, i Strengnäs 1 på 5, i Luleå 1 på 9. Efter kostnadsberäkningen skulle, såsom jag förut påpekat, mycket väl kunna sägas, att hvarje elev vid dessa läroverk kunde få sin egen informator.

Herr Crusebjörn: Jag skulle icke upptaga kammarens tid med att besvara den siste talarens anmärkningar beträffande den misshushållning, som han påstod, att staden Umeå skulle gjort sig skyldig till särskildt med afseende derpå, att brandstodsmedlen blifvit använda till gymnastikhus, om jag icke hört dels inom denna kammare och ännu mer från Andra Kammaren denna sak framhållas såsom synnerligen betydelsefull. Saken förhåller sig så, att det gamla läroverks husets lokaler voro små och obetydliga och brandförsäkringen gick icke upp till större belopp än omkring 45,000 kronor. Då dessa medel lyftes, var det icke staden eller stadsfullmäktige, som lyfte dem, utan stiftsstyrelsen, för att dermed återuppbygga läroverket. Emellertid uppgjordes förslag till gymnastikhus, hvilket skulle återuppbyggas, och då felades omkring 8,000 kronor i det erforderliga beloppet, hvilken summa stiftsstyrelsen då begärde af Umeå stad och som staden beviljade. För öfrigt hade staden icke med den saken att beställa. Jag tror också, att klandret mot det stora gymnastikhuset är ganska obefogadt. Hvarför byggde man först gymnastikhus? frågar man. Jo, därför att man icke hade någon gymnastik, men hvad läroverkslokaler beträffar, så hade man ett hus, som visserligen var otjenligt, med små och trånga lokaler, men som dock var temligen bra att hafva, då undervisningen i alla fall kunde bestridas der. Det viktigaste var nemligen att få i gång undervisningen. Men sedan måste man skaffa någon gymnastiklokal, då man icke såg någon utsigt att genast kunna påbörja uppbyggandet af hela läroverket, ty den enda gymnastiklokal som stod till buds, var flickskoleseminariets gymnastiklokal, och denna var mycket obetydlig och kunde icke få upptagas mer än ytterst kort tid. Då man skulle bygga gymnastikhuset, tänkte man äfven på, att man hade andra mål att fylla än att skaffa lokal för gymnastiköfningarna, nemligen att få lokal för bibliotek och lokal för museisamlingar. Detta gjorde, att man lade till några flera rum, än annars blifvit händelsen, Utom gymnastiksalen gjordes salunda tre rum på nedra botten, nemligen kapprum, lärarnes rum och vapensal — den senare hör ju naturligtvis

Statsbidrag till ny byggnad för allmänna läroverket i Umeå.

(Forts.)

till gymnastiken -- och sedan tre rum en trappa upp, deraf ett för museum, ett till bibliotek och ett för musiköfningar. Då ritningarna till den stora läroverksbyggnaden uppgjordes, togos dessa lokaler med i beräkningen, och meningen var, att der i stället skulle blifva läsrum för några afdelningar. Hade gymnastiklokalen derigenom blifvit dyr, skulle läroverksbyggnaden i motsvarande grad blifva billigare. Vidare har klandrats, att gymnastikhuset byggdes af sten och icke af trä. Det klandret tror jag är obefogadt, ty såväl enskilde som kommunala myndigheter i Umeå hafva kommit till det resultat, att det är vida mera ekonomiskt att bygga af sten än af trä. Kostnaden för stenhus i Umeå ställer sig nemligen säkert icke mer än 20 % dyrare än för ett hus af trä, men brandstodspremien är betydligt dyrare för trähus än stenhus, och de senares större varaktighet och billigare underhållskostnad behöfver man icke här vidare tala om. Jag tror således icke, att stiftsstyrelsen är att klandra för att den byggt gymnastiken som den gjort, och staden kan ej heller vara att klandra, då den icke hade med saken att beställa.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jemlikt de yrkanden, som derunder framstälts, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten afgifna reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

42—46 punkterna.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

På hemställan af herr talmannen uppskötts den fortsatta behandlingen af förevarande utlåtande till aftonsammanträdet.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets förslag till Riksdagens skrivelser:

n:o 39, till fullmäktige i riksbanken, angående ärligt understöd åt arbetsförmannen C. F. Björklunds och arbetaren C. G. Janssons enkor och barn; samt

n:o 40, till fullmäktige i riksgäldskontoret, i samma ämne.

Kammaren åtskildes kl. 3,39 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.